

Håndbok i begynneropplæring for språk, lesing og skriving

- for alle som underviser i Hustadvikaskolen

Innholdsfortegnelse

Språk og begrepsutvikling	5	Gi rammer som støtte for skriving	17
Begrepslæring – en strukturert undervisningsmodell	5	Ulike tilnærminger til skriving	18
Modell for språkverksted	6	Skriving fra første dag	18
Bokstavlæring	7	Innhold	18
Hvorfor rask bokstavinnlæring	7	Organisering.....	18
Innhold	7	Vite mer?	18
Organisering	7	Rammelek	19
Vite mer?	8	Innhold	19
Lesing i begynneropplæringen	9	Organisering.....	19
Metodevalg i begynneropplæringen	9	Vite mer?	19
Leseplakaten.....	9	Veiledet skriving.....	20
Stasjoner og veiledet lesing	10	Organisering.....	20
Innhold	10	Forlag som metode.....	20
Forslag til organisering	11	Organisering.....	21
Vite mer?	11	Skrive seg til lesing med lyd støtte (STL+)...22	
Bruk av småbøker	12	Innhold	22
Hvorfor bruke småbøker	12	Organisering.....	22
Anbefalte småbøker og nivåbeskrivelser ..	12	Vite mer?	22
Høytlesing	13	Vurdering for læring	23
Hvorfor er høytlesing viktig	13	Kartlegging av leseferdighet	24
Innhold	13	Hvorfor og hvordan kartlegger vi elevenes leseferdighet.....	24
Organisering	13	Innhold	24
Vite mer?	13	Organisering.....	24
Skriving i begynneropplæringen	14	Vite mer?	24
Hva kjennetegner god skriveopplæring	14	LUS – for å kartlegge elevens leseutvikling ..	25
Fem prinsipper for god skriveopplæring ...	14	SOL – systematisk observasjon av lesing	26
Å planlegge skrivesituasjoner	15	Leseprotokoll «Running record»	27
Hvordan lede elevene gjennom en skriveprosess	15	Hva er «Running record» og hvordan bruke det	27
Modell – støtte før skriving	16	Gjennomføring av «Running records».....	27
Skrivetrekantene	16	Aski Raski	28

Vite mer?	28	Vite mer?	36
iMAL	29	Språkløyper	37
Innhold	29	Hvorfor bruke Språkløyper	37
Organisering	29	Innhold	37
Vite mer?	29	Organisering	37
Leseprofil – elevens leseutviklingskjema	30	Vite mer?	37
Momenter som kan benyttes i observasjon av høytlesing	31	Anbefalte apper og nettsider	38
Kartlegging av skriveferdighet	32	Referanser	39
Hvordan kartlegger vi elevenes skriveferdighet	32	Bøker	39
Elevens skriveutviklingskjema	33	Nettsider	39
Momenter som kan benyttes i observasjon og vurdering av elevers stave- og skriveferdigheter	34	Vedlegg	41
Vite mer?	34	Vedlegg 1: Leseplakaten	41
Å skrive i alle fag – Hva betyr det i praksis..	35	Vedlegg 2: Skrivehjulet	42
Vite mer?	35	Vedlegg 3: Skrivetrekanten	43
På sporet – tidlige intensive tiltak	36	Vedlegg 4: Semesterplan over skriveøkter i 1. og 2. trinn	44
Hva er «På sporet» og hvordan brukes det	36	Vedlegg 5: FUS – Vurderingskriterier	45
		Vedlegg 6: Beskrivelse av vurderingsområdene	46

Forord

«Å gi tilgang til språket er en av våre viktigste oppgaver – det vi gjør har betydning for hele livet»

Sitatet er hentet fra Språkløyper, og formidler at en av våre viktigste oppgaver er å gi elevene våre tilgang til språket. Språk læres og utvikles best i meningsfulle sammenhenger, i samhandling med andre og med et tydelig formål.

Språklig bevissthet og arbeid med ord og begreper er viktige elementer i begynneropplæringen, og henger tett sammen med lese- og skriveutviklingen. Vi må derfor ha et sterkt fokus på å øke elevens språklige bevissthet og ordforråd i begynneropplæringen i språk, lesing og skriving (heretter omtalt som begynneropplæringen) i Hustadvikaskolen.

En god begynneropplæring starter med en funksjonell tilnærming til språk, lesing og skriving. Dette krever ulike tilnærminger til hvordan man skal legge til rette for lesing og skriving i alle fag.

Det er viktig at metodene vi bruker i begynneropplæringen tar utgangspunkt i naturlige læringssituasjoner og kontekster der elevene opplever at aktivitetene er en

integreert del av undervisningen ellers. Alle metoder har sine muligheter og begrensninger, og det er derfor viktig med variasjon i undervisningen. Gjennom varierte læringsoppgaver kan vi motivere og engasjere elevene, og samtidig legge til rette for tilpasset opplæring som skaper mestring for hver enkelt på sitt nivå.

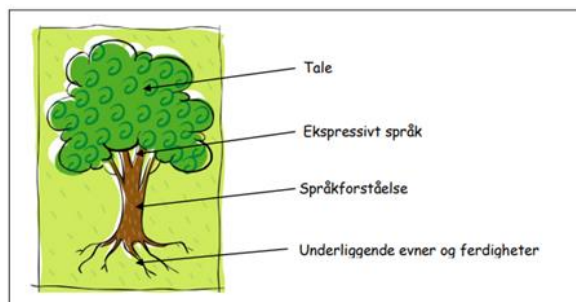
Gjennom utviklingsarbeid i skolene våre, og med god støtte av Språkløyper er vi på god vei til felles forståelse for hva som kjennetegner god praksis i begynneropplæringen i Hustadvika kommune. Utviklingsarbeidet har vært en viktig arena for erfaringsdeling, kunnskapsbasert arbeid og utvikling av kollektiv kompetanse og felles praksis. Dette arbeidet er nå samlet i denne håndboka for begynneropplæringen.

Håndboka beskriver metoder og faglige prioriteringer som skal prege begynneropplæringen, og som alle ansatte er forpliktet til å bruke i undervisningen.

Lykke til med arbeidet!

Språk og begrepsutvikling

Språktreet illustrerer språkets oppbygning og utvikling. I treet's *røtter* finner vi elevens forutsetninger for å lære språk, slik som oppmerksomhet, hukommelse, kognitive funksjoner, motivasjon, hørsel, syn, samspillsferdigheter, o.a.

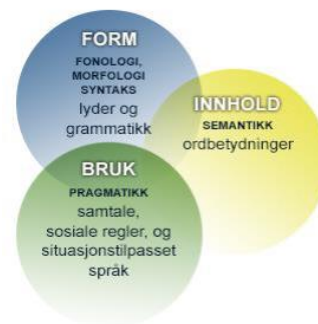

Begrepene utgjør *stammen* på treet. For at eleven skal utvikle en solid og bærekraftig stamme i språktreet sitt, trenger det et velutviklet begrepsapparat med en god språkforståelse. Det er stammen (begrepene) som bærer resten av treet (språkutviklingen).

Oppover mot *grenene* utvikler eleven evne til å uttrykke seg verbalt, og bruke begrepsapparatet i meningsfulle sammenhenger.

Mot *toppen* av treet vil språklidene komme på plass, språklig bevissthet utvikles sammen med lese- og skriveferdigheter.

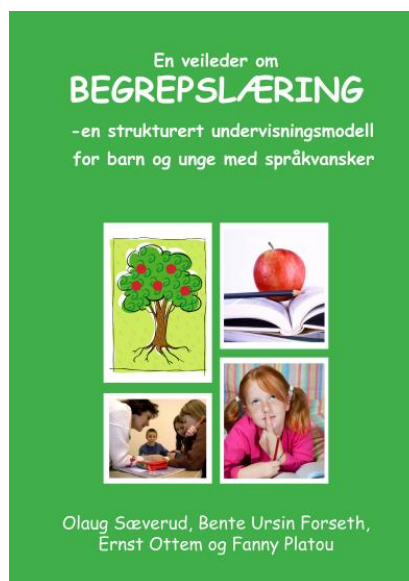
Det er en nær sammenheng mellom språk og lesing, og forskning viser at arbeid med begrepsutvikling og språkets bevissthet har positiv innvirkning på barns leseferdighet (Hagtvet, 2002). Språklig bevissthet er evnen til å skifte fokus fra språkets innhold til språkets form, for eksempel å rime.

Begrepslæring – en strukturert undervisningsmodell

I arbeidet med språkutvikling er det fint å bruke undervisningsmodellen fra Begrepslæring. Veilederen beskriver metodikken i arbeidet med vanlige ord og begreper. Det fokuseres på ordenes innhold, form og bruk.

Hefte: [En veileder om begrepslæring- en strukturert undervisningsmodell](#)

Modell for språkverksted

Ei undervisningsøkt = 30 min. Omgang: 3-5 økter pr. uke i 7-8 uker. Gruppestørrelse: 3-5 elever. Ett ord pr. økt.

FØRSTE FASE: INNHOLD / HVA BETYR ORDET?

Ordkunnskap / semantikk	Aktiviteter / forslag til arbeidsmåter
Ordet blir presentert	ORDPLAKAT og eller uthevet i TEKST Ordet illustreres med konkreter, bilder, skisser m.m. Deltakernes forkunnskap settes inn i et felles Tankekart på tavle. Flippover, smartboard eller lignende.
Hva tenker du at ordet betyr?	Idemyldring, turtaking, alle deltar
Hva kan ordet bety i denne sammenhengen?	Lærer veileder

ANDRE FASE: FORM

Kunnskap om ordets lydstruktur	Aktiviteter / forslag arbeidsmåter
Sammensatte ord Stavelser Lyder Vokaler og konsonanter Grunnform og bøyingsmønster Meningsbærende enheter i ordet m.m.	Til disse oppgavene finnes mange innfallsvinkler som kan brukes som støtte/struktur ut fra alder og utvikling for eksempel <ul style="list-style-type: none"> ○ Språkleker, rim og rytme ○ Samtale/drøfting om ordets lydstruktur

TREDJE FASE: BRUK / OPPSUMMERING

Kunnskap om ordet i en meningsfull sammenheng	Aktiviteter / forslag til arbeidsmåter
Hva har vi lært om ordet? Hvordan vil dere forklare ordet nå? Hvordan bruke ordet i ulike sammenhenger?	Her kan deltakere arbeide i par. Hva står i leksikon, ordbok eller på Internett? Bruke ordet i spørsmål og svare hverandre. Forklare ordet for hverandre: form og innhold, over- og underbegreper, synonymer og antonymer m.m. Bruke ordet i lek og spill f.eks ordkort, «språkbøtte» m.m. Oppsummere i fellesskap i et Ord-/Begrepskart; Elevene legger ordet og begrepskartet i sin egen Ordbok/Ordmesterbok/Ordperm. Oppfølging både i klasse og hjemme.
Samordning av ordets form, innhold og bruk	

Kilde: *Begrepslæring*, Statped.

Bokstavlæring

Hvorfor rask bokstavinnlæring

Å lære førsteklassingene to bokstaver i uka, handler ikke å dure gjennom alfabetet på kortest mulig tid. Det handler om å gi elevene tilgang til skriftspråket, anledning til å øve og repetere, og tilpasse undervisningen til en mangfoldig elevgruppe – også de som strever (Lesesenteret).

Sikker bokstavkunnskap er et av de viktigste målene i begynneropplæringen, og en forutsetning for å oppnå gode lese- og skriveferdigheter. God bokstavkunnskap kjennetegnes av at eleven raskt gjenkjenner bokstaven, kan si hva den heter, har automatisert bokstavlyden og vet hvordan den skal formes. Det er også viktig at det jobbes med sammensatte grafem.

Det er stor variasjon i elevenes bokstavkunnskap ved skolestart. Læreren bør skaffe seg oversikt over ferdigheter i bokstavgjenkjenning og bokstavgjenkalling til den enkelte elev, slik at det kan tilrettelegges og settes i verk tiltak så tidlig som mulig. Å arbeide systematisk med fonologisk bevissthet er viktig for at elevene skal utvikle seg som lesere og skrivere.

Arbeid med språklig bevissthet bør foregå parallelt med bokstavinnlæringen og meningsfylt lese- og skriveopplæring.

«**Språkleker**» av Jørgen Frost har en samling med praktiske leker som passer godt til begynneropplæringen.

Innhold

Innlæring av ny bokstav:

1. Introduksjon av lyden: Lag lyden i kor. Hva skjer i munnen når vi lager lyden?

2. Språklig bevissthet: (Lytte ut lyder i ord).
Bruk iMal med ord som har lyden på plass først, inni seg og til slutt):

- Elevene sier alle lydene i ordet
- Lydene telles og ordet skrives
- Elevene finner ord med lyden (først, inni, til slutt)

3. Lag ordbank på tavla med ord som har innlæringsbokstaven på plass først

4. Lek med bokstaver og lyder. Se gjerne NRK Super: Lydjejerne og/eller Lesekorpset

5. Forme og skrive bokstaven: Hvordan ser den ut, og hvordan formes den? Bruk begreper fra Salto lærerveiledning

6. Apper på nettbrett: Graphogame, På sporet ABC, Aski Raski og iMAL

Organisering

- To bokstaver pr uke
- To økter med innlæring av ny bokstav, og to med repetisjon pr uke
- Korte bolker på ca. 15 minutter.
- Følge bokstavrekkefølgen til Salto læreverk
- Kartlegging underveis for å fange opp bokstavkunnskapen hos den enkelte elev
- Bruk iMal bokstavkartlegging eller Bokstavprøven (husk både gjenkjenning og gjenkalling)

Forslag til hvordan bokstavintroduksjon kan gjennomføres:

Faser	Beskrivelser
Presentasjon av bokstaven (4 min)	Start med noe kjent. Presenter gjerne elevnavn, læreravn, stedsnavn eller andre nære og kjente ord som starter med bokstaven og som inneholder bokstaven som skal introduseres. Disse navnene kan gjerne være skrevet opp på forhånd. Få elevene til å undre seg: <i>Hvorfor er akkurat disse navnene eller ordene skrevet opp?</i>
Bokstavnavn (2 min)	Si til elevene: <i>Hva heter denne bokstaven? Ja, _ er navnet til bokstaven.</i> Pek på den store (versal) og den lille bokstaven (minuskel) i ulik rekkefølge, og be elevene si bokstavnavnet. Gjenta noen ganger. Vis samtidig elevene hvordan bokstavene skrives, og forklar bokstavformen med enkle ord.
Bokstavlyd (4 min)	Si til elevene: <i>Bokstaven _ har lyden //.</i> Når jeg sier lyden //, gjør jeg slik _ med munnen og tungen. Si bokstavlyden sammen med meg. Pek på den store og den lille bokstaven samtidig som dere sier lyden. Elevene må også få kjennskap til at vokalene har samme bokstavnavn og bokstavlyd.
Gjenkjenne bokstaven i tekst (5 min)	Si til elevene: <i>Nå skal vi gå på bokstavjakt i denne teksten.</i> <i>Når dere oppdager bokstaven, skal dere si bokstavlyden.</i> Her kan dere ha en kort tekst på tavla eller smarttavla. Læreren leser og peker, og elevene sier lyden høyt når bokstaven dukker opp i teksten.
Skrive bokstaven (5 min)	Si til elevene: <i>Nå skal jeg vise dere hvordan vi skriver bokstaven _.</i> Vis og forklar startpunktet, skriveretningen og sluttpunktet for både den store og den lille bokstaven. Si til elevene: <i>Ta opp skrivehåndta di og skriv bokstaven i luften sammen med meg.</i> Pass på å stå samme vei som elevene, slik at de kan kopiere det du gjør.
Få bruke bokstavene i egen skriving	Gi elevene ulike skriveoppdrag tilpasset det dere jobber med, for eksempel tankekart og lister knyttet til bokstaven eller skriveoppdrag knyttet til temaer dere jobber med.

Kilde: *Skriving i begynneropplæringen – en praktisk innføring*

Vite mer?

Artikkel: [Hvordan jobbe med rask bokstavprogresjon](#)

Språkløyper: [Bokstavlæring, bokstavforming og ordlesing – og Bokstavprøven](#)

Bok: Myran, m. fl. (2021) *Skriving i begynneropplæringen – en praktisk innføring*

Salto 1. Lærerens bok. Norskverk for barnetrinnet fra Gyldendal Undervisning

Lesing i begynneropplæringen

Metodevalg i

begynneropplæringen

Det finnes i hovedsak to ulike tilnæringer til leseundervisning: syntetisk og analytisk metode. Nyere forskning viser at en balansert tilnærming av disse metodene gir best leseundervisning. Den beste praksisen balanserer analytisk metode med vekt på avkodingsferdigheter og systematisk bokstavinnlæring.

- Elevene skal koble bokstav og bokstavlyd, men de skal også kunne lese helord.
- Teknikken må læres, lesing læres også på samme måte som man lærer å snakke.
- Det er en trinnvis utvikling, men må heller ikke glemme at lesing er kommunikasjon.
- Elevene skal lære å avkode enkeltord, men de skal også lese meningsfulle tekster.

Leseutviklingen i begynneropplæringa skal være en veksling og samspill mellom del (bokstav og ord) og helhet (ord og tekst). Læreren skal ha kunnskap om når det er hensiktsmessig å bruke den ene metoden fremfor den andre, og når elevene har behov for eksplisitt undervisning (Språkplan.no).

Leseplakaten

God undervisning forutsetter at det er god sammenheng mellom mål for arbeidet, innhold, arbeidsmåter og vurdering. Målet er at elevene skal forstå hvorfor de skal lese en tekst, og hva de skal bruke lesingen til. Leseplanleggeren viser hvordan du kan planlegge lesingen av tekster i klasserommet, og er bygget opp etter en metode som gjerne kalles "baklengs planlegging". Den er delt inn i fire:

LESEPLANLEGGEREN – LESEPRAKSISER			
MÅL Elevens læring: Kunnskap Forståelse Ferdighet	FØR «Brainstorming» Fleip eller fakta Rekvisitter Film bilde/musikk Grubletenking Samtaler i par Praktiske øvelser	UNDER Arbeid med ord og begrep Tenkeskriving Stille spørsmål Oppsummere Organisere kunnskap Les og si noe	ETTER Dialogkafé Skriftlig prøve Digital fotofortelling Skrive fagrelevant tekst Muntlig framføring/samtale Lage produkt
LESEPLANNLEGGEREN FOR LÆREREN			
MÅL Er målene i lesinga knyttet til LK20 – -Konkrete kompetansemål? -Lesing som grunnleggende ferdighet? -Den generelle delen av LK20? Er det sammenheng mellom tekstvalg, arbeidsmåter og vurdering? På hvilken måte er teorien forankret i kriterier om leseopplæring?	ETTER LESING Hvordan skal elevene få vise hva de har lært? -Muntlig, skriftlig eller produkt? -Alene, par eller i gruppe? Hvilket stillas må du bygge for at elevene skal vise kompetansen sin? Har elevene vært delaktige i utformingen av vurderingskriteriene? Når, på hvilken måte og hvordan skal de få tilbakemelding?	UNDER LESING Hvordan legger du til rette for at elevene skal forstå hva de leser? -Gjennom bestemte lesebestillinger? -Gjennom ulike lesestrategier? -Gjennom arbeid med bestemte ord og begrep?	FØR LESING Hvordan legger du til rette for at elevene kan; -Være motiverte og engasjerte? -Bli utfordret? -Aktivere erfaringer og/eller bygge bakgrunnskunnskap? ? -Orienter seg i teksten? -Se kunnskap de skal tilegne seg i en større sammenheng?

Kilde: Leseplanleggeren kan lastes ned fra Lesesenterets nettsider.

Stasjoner og veiledet lesing

Stasjonsundervisning er en mye brukt arbeidsmåte i begynneropplæringen. Mange lærere har gode erfaringer med å bruke stasjonsundervisning, mens andre synes det er vanskelig å lykkes. Det er viktig at stasjonene har varierte aktiviteter som gir og mulighet til å arbeide med ulike oppgaver på samme tid. Med stasjonsundervisning får læreren mulighet til tett oppfølging av alle elever.

Veiledet lesing er en arbeidsmåte som gir læreren muligheter til å legge til rette for en undervisning som gir elevene god bokstavkunnskap og gode lese- og skriveferdigheter. Veiledet lesing er en metode der læreren kan bevisstgjøre elevene om bruk av *lesestrategier* og *språkets oppbygning*. Elevene deles inn i grupper etter mestringsnivå og får tilpasset tekst.

Innhold

Stasjon 1: Lærerstyrt stasjon	Stasjon 2: Aktivitet	Stasjon 3: Individuelle oppgaver	Stasjon 4: Skrive-stasjon
<p>Veiledet lesing: Det arbeides gjerne med nivådelte småbøker eller tilpasset tekster, og elevene har samme tekst foran seg.</p> <p>Vi deler økta i tre deler:</p> <p>1. Helhet. Fokus på innhold og forståelse: aktivere forkunnskap og assosiasjoner om tema i teksten. Lærer klargjør målet for økta. Eks. i dag skal vi øve på bokstaven <i>s</i> eller diftongen <i>au</i>. Presentere tema i boka, se på bilder og studere tittel. Hva tror elevene boka handler om, og hva vet de om emnet fra før? Lærer leser teksten og leser sammen med elevene (samlesing).</p> <p>2. Arbeid med språkets forside (del). Læringsmål? Eks: lytte ut lyder i ord, si alle lydene, finne rimord, gå på ordjakt, gjenkjenne ord som står flere ganger, ta hensyn til tegnsetting osv.</p> <p>3. Helhet. Elevene leser teksten høyt og avslutter økta ved å se tilbake på målet for lesingen og reflekterer over hva elevene har lært. Se «På sporet» manual for tips og ideer til veiledet lesing.</p> <p>Gjennomgang av leselektse - leseforståelse Å forstå innholdet i en tekst er målet for all lesing. Forskning viser at leseforståelse hovedsakelig er basert på to ting:</p> <ul style="list-style-type: none"> • at eleven automatisk og med god flyt kan avkode ord og • at eleven kan forstå betydningen av ordene som møtes i teksten. <p>For å kunne utvikle god leseforståelse må begge dette være på plass. Leselektsen må gjennomgås med elevene før de skal øve hjemme.</p>	<p>Spill, konstruksjon, motorisk aktiviteter og oppgaver.</p>	<p>Stillelesingsstasjon, gjøre ferdig andre oppgaver.</p> <p>Nettbrett: Aski Raski, Graphogame, På sporet ABC, Skoleskrift og iMal</p>	<p>Oppgaver fra Salto arbeidsbok, iMAL, Ukas ord m.m. Skrive lister, brev, tekst til bilder osv.</p> <p>Se tips i <i>Skabeloner og andre rare skapninger</i></p> <p><i>Skrijving i begynneropplæringen – en praktisk innføring</i></p> <p><i>STL+ håndbok</i> av InfoVest forlag.</p>

Forslag til organisering

- Minst to dager i uka. Elevene er delt i grupper på tre til fem etter lesenivå (veiledet lesing).
- Tre til seks stasjoner, cirka 12-15 minutter arbeid på hver stasjon.
- En lærerstyrt stasjon.
- Hver gruppe kan ha en leder, som står først i rekka og har spesielt ansvar.
- Vurdering for læring. Gruppeleder vurderer stasjonsarbeidet etter kriterier etter timen.
- Lærere observerer stasjonsarbeid før egen oppstart.

Forslag til veiledet lesing:	
Avkoding <ul style="list-style-type: none"> - Bruke lesefingeren - Lese i kor - Øve på bokstavlyder og bokstaver - Trekke bokstavlyder sammen til ord - Kjenne igjen ord som står flere ganger i teksten - Komplekse grafem – kjenne igjen og kunne lyden skj-, kj-, hv-, -ng - Diftonger: ai, ei, au, øy, oi - Dobbelt konsonant: lang/kort vokal - Vokaler og konsonanter - Lange og sammensatte ord	Språk- og tekstforståelse <ul style="list-style-type: none"> - Overskrift/forside – foregripe – hva tror dere teksten/boka handler om? - Samspill tekst og bilde - Forstå enkle ord - Forstå teksten – søke mening - Stille spørsmål til teksten: - Hvorfor tror dere...? Hva tror dere...? Hva betyr...? - Uttale talespråksnært – eks. det /de/ - Forstå tabeller, grafer og andre elementer i sammensatte tekster

Kilde: På sporet Manual, Lesesenteret

Vite mer?

Bok: Klæboe & Sjøhelle (2013) Veiledet lesing og skriving i begynneropplæringen

Språkløyper: [Lesing i begynneropplæringen](#)

Bruk av småbøker

Hvorfor bruke småbøker

Å lese i begynneropplæringen handler om å kombinere deler og helheter. Deler er bokstaver og ord, og helheter er setninger og tekst. Dette kalles også metoder i leseopplæringen, og er et viktig element i veiledet lesing. Småbøker blir ofte brukt i *veiledet lesing* og gir gode muligheter til tilpasset tekst ut fra elevens mestringsnivå. Småbøker brukes når elevene har lært alle bokstavene.

Film: [Småbøker](#)

Anbefalte småbøker og nivåbeskrivelser

Bokbussen, *Damms leseunivers* og *Gullhøy* (digitale bøker) anbefales.

Lettleste småbøker - nivåbeskrivelser (www.lesesenteret.no)

<u>NIVÅ 1: BILDE OG ENKELTORDSLESING</u> Kjennetegn: Svært enkel tekst Inntil 20 ord per bok I størst mulig grad lydrette ord Ei linje per oppslag Repetisjon av ord og fraser Illustrasjoner som støtter teksten	<u>NIVÅ 2: MEGET ENKEL TEKST</u> Kjennetegn: 20–50 korte ord. Mange lydrette ord Repetisjoner av ord og fraser Noen ord med dobbel konsonant, noen ord med konsonantforbindelser Korte setninger, noe sammenhengende tekster Illustrasjoner som støtter teksten Ei til to linjer per oppslag
<u>NIVÅ 3: ENKEL SAMMENHENGENDE TEKST MED LETTE ORD OG SETNINGER</u> 50-125 ord. Lydrette ord Innslag av høfrekvente ikke-lydrette ord Korte og enkle beskrivende ord, doble konsonanter og konsonantforbindelser Korte setninger, konjunksjoner og veldig enkle sammenhengende tekster Illustrasjoner som støtter teksten Maks fire linjer per oppslag	<u>NIVÅ 4: SAMMENHENGENDE TEKST MED LITT LENGRE SETNINGER, ENKLE ORD</u> 125–250 ord Enkle beskrivende ord, noen sammensatte ord, flerstavellesord og doble konsonanter Flere ikke-lydrette ord Enkel sammenhengende tekst Illustrasjoner som støtter teksten Maks åtte linjer per oppslag
<u>NIVÅ 5: LENGRE SETNINGER OG LITT VANSKELIGERE ORD</u> 250-450 ord En del ikke-lydrette ord, en del sammensatte ord Variert setningsoppbygging, overskrifter Tekst som delvis fungerer uten bilde Inntil 10 linjer per oppslag	<u>NIVÅ 6: LITT LANGE SETNINGER OG FLERE VANSKELIGE ORD</u> 450-850 ord Mer variert vokabular Variert setningsoppbygging, overskrifter. Lengre fortellinger med tekst som fungerer uten bilde. Mer sammensatte fagtekster Ca. 12 linjer per oppslag
<u>NIVÅ 7: MER AUTOMATISERT LESING</u> 850-1250 ord Mer ukjent vokabular Varierende setningsoppbygging, rubrikker Lengre fortellinger med tekst som fungerer uten bilde Mer sammensatte fagtekster 15 linjer per oppslag	

Lesesenteret: [Oversikt over småbøker](#)

Høytlesing

Hvorfor er høytlesing viktig

Høytlesing fremmer god språkutvikling og lesekompetanse. Ved å ha en kultur for høytlesing i klasserommet gis alle elever lik tilgang til teksten, uavhengig av egen evne og vilje til å lese selv. Læreren har mulighet til å stoppe opp og samtale om innholdet, personer og hendelser, skape undring og refleksjoner, og gjøre sammenligninger sammen med elevene. Det er viktig å tilpasse valg av bøker til elevenes kunnskap og ferdigheter. Elever som blir lest høyt for har større sjanse for å utvikle engasjement for lesing i klasserommet. Biblioteket kan være en viktig samarbeidspartner for å lykkes med å skape leseglede. Se tips om litteratur og veiledning i «På sporet manualen».

Innhold

Bøker som velges til høytlesing må være kjent for læreren før den brukes. Gode boktips til bøker som kan brukes, og hvordan finnes på følgende nettsider:

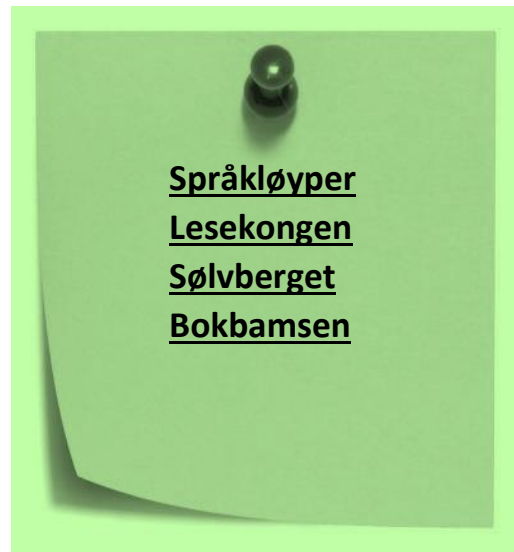
Vite mer?

Språkløyper: [Høytlesing og den litterære samtalen](#)

Artikkel: [Få mer utbytte av høytlesingen](#)

Hefte: [Hvordan planlegge for høytlesing?](#)

Nettressurs: [Boktips for barn og unge](#)

Organisering

Det er fint å legge inn høytlesingsstunder hver dag. [Skolen.cdu.no](#) og [Bokhylla.no](#) har bøker en kan vise på skjerm. Stasjonsarbeid kan inneholde en stasjon om leseforståelse. Biblioteket kan være behjelpelig med bokkasser til skolene, og har også boktips. Høytlesing kan være som en pause, men også gjerne som en del av undervisningen. Eldre elever som leser for yngre elever kan være gode høytlesingsstunder.

Skriving i begynneropplæringen

God skriveopplæring krever på lik linje med leseopplæringen ulike tilnærminger til hvordan man skal legge til rette for skriving i alle fag. Det er viktig at skolen tar utgangspunkt i at elevene allerede har erfaring med skrift og bokstaver. Skolen skal stimulere denne utforskningen ved å la elevene skrive fra første stund. Læreren veileder der eleven er i skriveutviklinga si, og det er ingenting som heter rett eller galt (Språkplan.no).

Gjennom samarbeid, modellering og dialog får elevene tilpasset veiledning i sin skriveprosess. En forutsetning er god planlegging av den enkelte skrivesituasjon der læreren bevisst tenker gjennom hvilke stillaser som skal benyttes for å bygge opp under elevens skriving (Språkplan.no).

Hva kjennetegner god skriveopplæring

Skriveundervisningen i begynneropplæringen bør veksle mellom

ulike metoder, og læreren må ha kompetanse på når det egner seg å bruke de ulike metodene. Gode metoder i begynneropplæringen kan være; *rammelek, veiledet skriving, forlag som metode og skrive seg til lesing med lyd støtte og Oppdagende skriving.*

Fem prinsipper for god skriveopplæring

Skrivesenteret har med bakgrunn i forskning kommet fram til fem prinsipper for god skriveopplæring. Elevene må få skrive mye på fagenes prinsipper og de må få bruke skriving både for å lære og for å vise kunnskap. Elevene må få opplæring i ulike strategier for hvordan de kan planlegge, skrive og bearbeide tekstene sine. De må også få rammer som støtte når de skal skrive egne tekster. Lærer må lede elevene gjennom skriveprosessen og elevene må få respons som veileder dem videre i skriveutviklingen. Et godt og trygt skrivemiljø er viktig for at elevene skal utvikle seg som skrivere.

Språkløyper: [Skriving i begynneropplæringa](#)

Artikkel: [Fem prinsipper for god skriveopplæring](#)

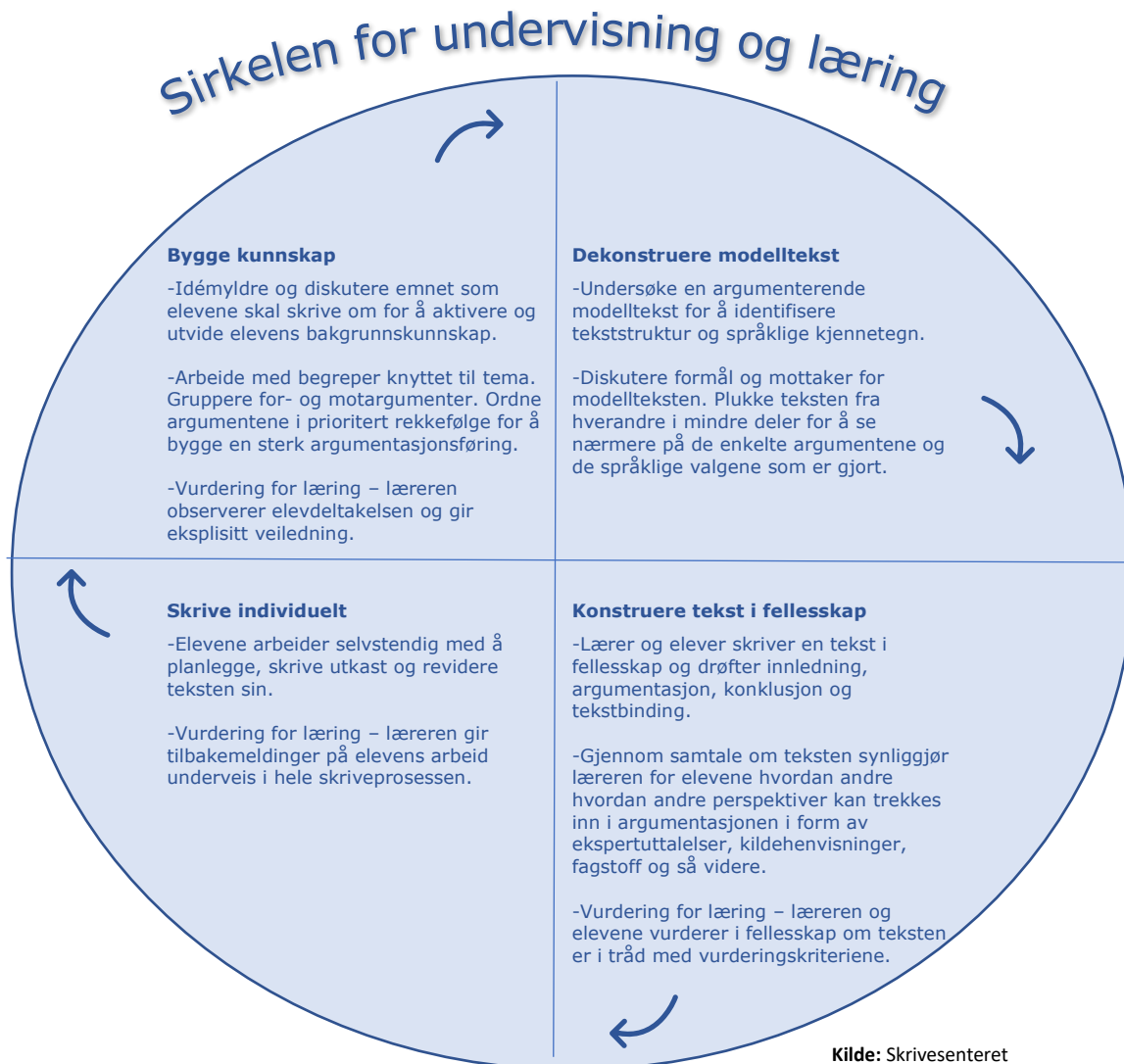
Å planlegge skrivesituasjoner

Skriveplanleggeren viser «baklengs» planlegging. Den viser at målet er utgangspunktet for aktiviteten og ikke motsatt. Når vi planlegger skriveaktivitetene på denne måten får vi en god sammenheng i hele prosessen, fra start til slutt (Elvedahl, 2020).

Hvordan lede elevene gjennom en skriveprosess

En eksplisitt skriveopplæring innebærer blant annet å gjøre skrivehåndverket synlig for elevene gjennom modellering og samtale om tekst. Dette, i tillegg til tett oppfølging og veiledning underveis i skriveprosessene, er med på å bygge stillaser for elevenes skrivning. Sirkelen for undervisning og læring kan støtte oss i dette arbeidet, og er en modell over et undervisningsforløp som bygger stillaser for elevenes skrivning gjennom fire faser:

Kilde: Skrivesenteret

Film: [«Sirkelen for undervisning og læring»](#)

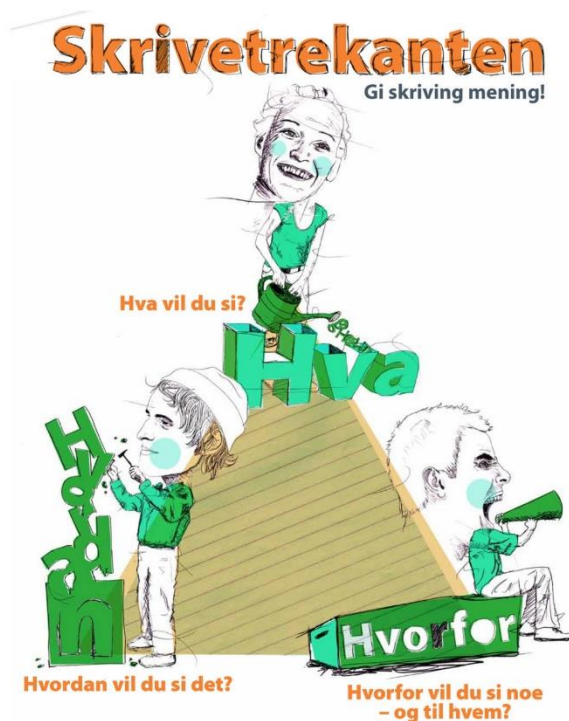
Modell – støtte før skrivning

1. Bygge kunnskap	<ul style="list-style-type: none"> • Elevene må ha noe å skrive om – overskudd til skrivning • Kjennskap til teksttypene de skal skrive
2. Modellering	Læreren modellerer skrivning og hvordan det tenkes ved skrivning <ul style="list-style-type: none"> • <i>Jeg tror jeg vil starte med å skrive at...</i> • <i>Her må jeg huske på mellomrom mellom ordene...</i> • <i>Her passer det med et nytt avsnitt fordi nå begynner jeg på nytt...</i> • <i>Jeg må huske å ha med en hilsen til slutt siden dette er et brev...</i>
3. Samskriving av felles tekst: lærer og elever	<ul style="list-style-type: none"> • Lærer og elever skriver tekst sammen og diskuterer hvordan en kan skrive teksten • Samtalene kan både fokusere på formål med skrivningen, teksttype, komposisjon, setningsstruktur, ordvalg og ortografi
4. Parskriving	<ul style="list-style-type: none"> • Parskriving er når elevene arbeider sammen om å starte en felles tekst • Parskriving gir muligheter til viktige samtaler om tekst og skrivning • Parskriving har god effekt på elevene si skriveutvikling (Graham & Perin, 2007)
5. Selvstendig skrivning	

Kilde: Sylvia Read (2010): *A Model for Scaffolding Instruction: IMCI*

Skrivetrekanter

Skriveopplæringen må ha tydelig fokus på skrivningens formål, innhold og form som sikrer at eleven utvikler gode strategiske ferdigheter. Skrivetrekanter er et didaktisk hjelpemiddel og illustrerer sammenhengen mellom formål, innhold og form.

Kilde: www.skripesenteret.no

Gi rammer som støtte for skriving

Å gi rammer for skrivingen handler om å gi elevene **STILLASER** for å støtte elevens skriveutvikling.

1. **MODELLERE** skriveprosessen
2. Bruke **MODELLTEKSTER** som utgangspunkt for samtale om tekst.
3. **DIALOG** som støtte for skriving.
4. Ta i bruk konkrete **SKRIVERAMMER** som støttestruktur

Nettressurs: www.skriresenteret.no/ressurser/skriverammer

Nynorsksenteret: Skriverammer, skrivestartarar og modelltekstar - Nynorsksenteret

Språkløyper: [Skriverammer som stillas](#)

Rammer som støtte for skriving

Skriverammer	Bruk av skriverammer gir viktig støtte ved at: <ul style="list-style-type: none"> - Elevene får konkrete skjemaer eller startsetninger å bygge videre på. - Rammene er med på å bryte ned teksten i mindre og mer håndterbare deler for elevene. - Rammene gir et overblikk på hvordan teksten kan se ut til slutt for elevene.
Modelltekster	Bruk av modelltekster gir støtte ved at: <ul style="list-style-type: none"> - Tekstene er et godt utgangspunkt for dialogen rundt tekst. - Lærer og elever sammen går gjennom teksten og ser på de språklige og strukturelle valgene som er gjort. - Lærer og elever diskuterer tekst ut fra formål, tekstopbygging og typiske kjennetegn.
Dialog	Samtale om tekst gir viktig støtte til elevene ved at: <ul style="list-style-type: none"> - Det gjennom dialog settes ord på sentrale sider ved teksten. - Et metaspråk gir et felles språk for tekst og skriving som sikrer felles forståelse. - Det gir læreren et språk for å gi konkret og meningsfull tilbakemelding som elevene forstår og kan nyttiggjøre seg av

Kilde: Rammer og stillaser som støtter skrivingen (sprakplan.no)

Ulike tilnærminger til skrivning

Skriving fra første dag

«For at elevene skal få utviklet sin fonologiske bevissthet, skrivekompetanse og skriveglede, må opplæringen være lekpreget, variert, gi mestringsopplevelser og bestå av meningsfylte skriveoppgaver som gjerne er knyttet til en praktisk aktivitet.»

Ved skolestart har allerede en del elever lært seg en del bokstaver, og de har brukt skribleskrift eller lekeskrift i en eller annen form. Etter hvert oppdager de sammenhengen mellom lyd og bokstav gjennom skrivning, og de trenger ikke å ha lært seg alle bokstavene før de får skrive. Skrivning og lesing er understøttende prosesser.

Det er viktig at vi er bevisst på hvilket språksyn vi har, om det er kommunikative skrivere eller øveskrivere (mye utfyllingsoppgaver) vi ønsker å utvikle.

Artikkel: [Skriving fra første dag – hvis skolen er forberedt](#)

Innhold

Læreren kan bygge stillas for elevenes skrivning på både makronivå (skriverammer, modelltekster, PC, parskrivning), og mikronivå (Hva vil du skrive om og hvordan starter historien?).

1. Emne
2. Modellering. F. eks. bruke modelltekster som stillas, bruke skriverammer eller gi elevene startsetninger.
3. Samskriving, lærer og elevene
4. Parskriving /samskriving
5. Selvstendig skrivning

En trenger ikke å bruke alle disse punktene hver gang noe skal skrives, men

det er her tydelig at læreren kan støtte elevene gjennom hele skriveprosessen.

Organisering

Mange ulike skrivesaker bør være tilgjengelig.

Elevene bør skrive 45-60 minutter hver dag.

Veiledet skrivning - Skrivedager
Stasjonsarbeid med skrivestasjon.

Vite mer?

Artikkel: [Oppdagende skrivning – en vei lesingen](#)

Artikkel: [En analyse av metoden STL+ slik den er beskrevet i håndboka](#)

Rammelek

Vi ønsker at elevene skal skrive i en kommunikativ kontekst. Rammelek er en måte å iscenesette skriving på, gjennom lek.

Innhold

Lærer i rolle som sykehusdirektør	Yrke/elev	Elevaktivitet	Skriveaktivitet
Sykehus-leik	-Lege -Sykepleier -Pasient -Apoteker	-Ta røntgen -Ta blodprøve -Dele ut medisin -Legesjekk -Dele ut mat -Lage medisin (apotek) -Pasient/lege/sykepleier	-Skrive navn på pasientene -Tegne røntgenbilde -Lage og fyller ut blodprøveskjema -Lage resepter -Skrive navn på medisiner -Skrive sykejournal -Meny

Kilde: Skrivesenteret

Organisering

Rammelek er iscenesatt og organisert lek. Læreren er pådriver, og deler ut roller. Leken brukes i perioder; innkjøringsperiode, deretter kan det også brukes som en post i stasjonsarbeidet. Lekemiljøet bør være innredet slik at det inspirerer. Elevene bør ha tilgang til relevante rekvisitter og ulike former for papir og skriveredskaper.

Forslag til rammer er:

sykehus, redaksjon, butikk, gartneri, politikontor, skole, forlag og flyplass.

Vite mer?

Hefte: [Leik og læring](#)

Artikkel: [Å lede elevene gjennom en skriveprosess](#)

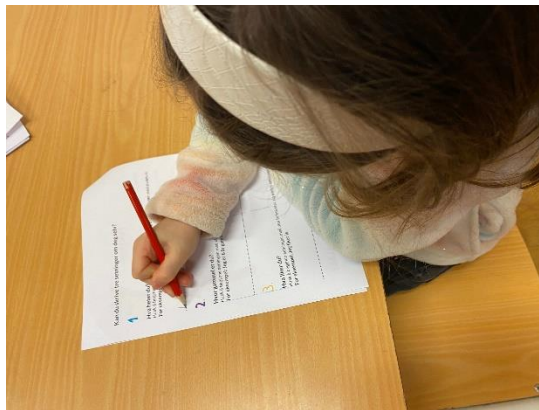
Artikkel: [Oppdagende skriving – en vei inn i lesingen](#)

Veiledet skriving

For å oppnå gode skriftlige ferdigheter i de ulike fagene er det viktig at elevene blir veiledet gjennom skriveprosessen. Elevene må derfor få eksplisitt skriveundervisning i fagene. Lærer modellerer og utformer tekster sammen med elevene, bruker eksempeltekster og skriverammer. Gradvis utvikles elevene til å bli selvstendige skrivere.

Organisering

- Lærer har en sentral rolle som veileder (setter mål, og som gir den eksplisitte undervisningen i skriving)
- Veiledningen skjer mens elevene skriver (elevene må få oppdage)
- Gjennom dialog får elevene støtte før, under og etter skrivingen
- Medelevene er støttespillere

Sylvia Read (2010)	Veiledet skriving (Gibson)
Modell for stillasbygging	- Utgangspunkt i en felles opplevelse
Emnehjelp	- Samtale om opplevelsen
Modellering	(tankekart, idemyldring, begrepsarbeid)
Utprøving: Lærer og elev	- Motivasjon
Parskriving/samskriving	- Elevene tegner fra opplevelsen
Selvstendig skriving	- Veiledning/skriving i små grupper
	- Presentasjon av arbeid

Kilde: Skrivesenteret

Forlag som metode

Her får elevene mulighet til å skape egne tekster og bøker. Elevene og læreren har ulike roller, der lærer er forlagssjef og elevene forfattere. Forlaget innlemmer: lesing, skriving, bruk av digitale hjelpemidler og muntlig bruk av språket.

Organisering

- Læreren er forlagssjef
- Bøker, modelltekster, samtaler, film, opplevelser etc.
- Elevene er forfattere som utgir bøker
- Bøkene blir godkjent av forlagssjefen
- Samtaler underveis
- Individuelt tilpassa- gir rom for læringsdialoger
- Ulike typer støtte
- Læreren skriver på lapper med de elevene som har behov for det. Viser modelltekster osv.
- Publisering
- Læreren leser bøkene høyt for klassen med eleven synlig til stede.
- På den måten kan læreren gi teksten en «rettferdig» framføring. Det betyr at man bruker den beste framføringsstemmen sin og at man legger til ord som mangler. Rekvisitter kan brukes for å understreke rollen som forlagssjef. Forlagssjefen kan ha et «trykkeri» med stempel for godkjenning.

NB! Samtalen underveis er det mest sentrale i denne metoden.

Film: [Forlag som metode](#)

Skrive seg til lesing med lyd støtte (STL+)

Innhold

STL+ står for å skrive seg til lesing med bruk av talestøtte. Det er en praktisk, enkel, elevtilpasset strategi for å utvikle skrive lyst og skrive glede. Det anbefales å bruke CD-ord eller appen «Skoleskrift». Hver elev arbeider ut fra det nivået de er på, og motorikken er ikke styrende for skrivingen. Det å kunne skrive det de selv ønsker, selv om de ikke kan lese, gir stor mestring.

Når elevene skriver, ser de umiddelbart om ordet er rett eller ikke. Det kan derfor virke som at hovedfokus er feilretting og rettskriving. Det funksjonelle fokuset ved STL+ blir understreket ved at formålet med skrivingen, og det kommunikative perspektivet vektlegges (Elvedahl, 2020).

I artikkelen «*En analyse av metoden STL+ slik den er beskrevet i håndboka*» av Iris H. Myran blir det understreket at lyd støtte kan fungere i leseopplæringen, og at elever med lese- og skrivevansker kan ha utbytte av den fonologiske støtten som talesyntese gir. I begynneropplæringen bør elevene møte en formålsrettet skriveopplæring. Elevene må få medvirke, utforske og oppdage, uten at korrekthet er

det sentrale. Å skrive seg til lesing uten talesyntese (STL) kan derfor være en bedre måte å gi elevene en meningsfylt skriveopplæring. I LK20 er utforskning et sentralt prinsipp, og under kjerneelementene i norsk blir det understreket at elevene skal oppleve skriveopplæringen som meningsfull.

Organisering

- Lydstøtte når de skriver på iPad eller datamaskin (CD-ord eller Skoleskrift)
- Samtale om tekst for å skape et godt klima for tekstskaping
- Lærer i rolle: skape begeistring og skriveglede
- Tenkeskriving
- Lage tankekart
- Bruke skriverammer og samskrive
- Modellering av tekst
- Skrive individuelle tekster
- Tekstene kan samles i mappe eller i Bookcreator og kan brukes som leselekser

Vite mer?

Bok: Elvedahl (2020) *Skabeloner og andre rare skapninger STL+*

Bok: Braut & Berge (2016) *STL+ førsteklasses start*

Vurdering for læring

I god vurderingspraksis er læreren en veileder som støtter elevene gjennom alle deler av en skriveprosess. Lærere bør se på seg selv som *trenere* som *heier og veileder* elevene fram til målet, og ikke *dommere* som er ute etter å oppdage feil og mangler.

For at vurderingen skal være læringsfremmende må responsen:

1. **gis underveis** i skriveprosessen
2. være **selektiv**
3. være en **dialog** mellom responsgiver og skriver
4. **motivere for revidering**
5. være **forståelig og læringsfremmende**

Artikkel: [Fem teser om funksjonell respons på elevtekster](#)

Sentrale prinsipper for vurdering for læring sier at elevens forutsetninger for å lære kan styrkes dersom de:

1. Forstår hva de skal lære og hva som er forventet av dem
2. Får tilbakemeldinger som forteller dem om kvaliteten på arbeidet eller presentasjonen
3. Får råd om hvordan de kan forbedre seg
4. Er involvert i eget læringsarbeid ved blant annet å vurdere eget arbeid og utvikling

Les mer om vurdering for læring: [Vurderingspraksis](#)

Kartlegging av leseferdighet

Hvorfor og hvordan kartlegger vi elevenes leseferdighet

Det er viktig å kartlegge leseferdighet i begynneropplæringen. Da kan man sette inn tiltak tidlig for elever som har utfordringer med språk, lesing og skriving. Hustadvika kommune bruker Conexus som et verktøy for å overvåke utviklingen av elevene. Normerte prøver gir oss tilbakemelding både angående den enkelte elev, skolen, og kommunens satsing.

Vi vektlegger *lesekvalitet fremfor lesehastighet*, og bruker «Running record» for å finne elevens mestringsnivå i lesing. «Elevens leseutvikling» av Lundberg og Herrlin er et godt kartleggingsverktøy for å kunne finne elevens mestringsnivå eller nærmeste utviklingszone. Dette er et godt verktøy for å følge med på elevens leseutvikling og for å sette inn riktige tiltak ut fra elevens mestringsnivå.

Innhold

Hustadvika kommunes har felles plan for kartlegging:

Språklig bevissthet	På sporet kartlegging, Aski Raski God leseutvikling (Herrlin og Lundberg) Begrepslæring - en strukturert undervisningsmodell Språk 6-16 20 spørsmål om språklige ferdigheter
Bokstavkunnskap	iMal eller Bokstavprøven På sporet kartlegging Aski Raski
Leseferdighet	LUS og SOL, Logos God leseutvikling (Herrlin og Lundberg) På sporet kartlegging, Leseprotokoll "Running record" Aski Raski Salto Oppstartsprøven Udir kartlegging av leseferdighet
Skriving	FUS-prosjektet sine vurderingskriterer Logos delprøve diktat

Organisering

Vi tilrettelegger slik at kartleggingen skal bli en god opplevelse for elevene. Dette kan være klassedeling eller flere voksne til stede.

Vite mer?

Bok: Lundberg & Herrlin. (2008). God leseutvikling, kartlegging og øvelser. Oslo: Cappelen Damm

LUS – for å kartlegge elevens leseutvikling

LUS er et kartleggingsverktøy som gir oversikt over hvor den enkelte elev er i sin leseutvikling. Verktøyet bygger på lærernes praktiske erfaring og gjør det mulig å plassere alle lesere, uansett alder, inn på et utviklingstrinn. Plasseringen på utviklingstrinn gjøres på grunnlag av lærerens vurdering av elevens leseferdigheter, målt ut fra kvalitetene som beskrives for hvert trinn i LUS. Leseutviklingskjemaet er inndelt i tre hovedfaser. Hver fase er inndelt i flere nivåer som forteller hva elevene kan. Til sammen er det drøyt 20 nivåer.

En LUS-plassering bygger på:

- **Observasjoner** av elevenes leseadferd i ulike situasjoner (bokvalg, arbeid med tekster, oppgaver, filmer, muntlige framføringer osv.)
- **Dialog** - elevene forteller om det de har lest, og om sine lesevaner
- **(Produkter** – hvor skriftspråklige er elevenes egenproduserte tekster?)

LUS er ikke et testverktøy – unngå prøveliknende situasjoner. Gi aldri eleven en ukjent tekst som utgangspunkt for en LUS-plassering.

		Litterat fase	L
19	Oversiktsleser, dvs. finner tekstens hovedinnhold og struktur ved å skimme over teksten.		
18c	Utvider sin lesing til forskjellige voksensjangre. Leser til tider flere bøker parallelt.		Ringenes herre
18b	Leser med letthet bøker, fortrinnsvis ungdomslitteratur, med personbeskrivelser, miljøskildringer og indre monologer		Mirakel Dr. Proktor
18a	Leser med lyst og utbytte bokserier der handlingen ukomplisert føres fremover. Leser mye.		Gangsterbestemor, Pingles d
17	Leser og forstår mye av innholdet i utenlandske filmer og naturprogrammer ut fra teksten		Gutta i trehuset nr 2
16	Leser og forstår en instruks eller en arbeidsbeskrivelse i flere ledd, og viser forståelse gjennom handling		Bergenmysteriet
15	Leser flytende med god forståelse. Foretrekker å lese stille		Detektivbyrå nr 2, Gutta i trehuset nr1,
14	Søkeleser og kan finne frem enkeltopplysninger i sammenhengende tekst		Rampete Robin
13	Bedre flyt i lesingen. Stopper opp av og til		Leseløver
12	Lesebra		Leser minst 3-4 ord etter hverandre i tekster eller bøker (fra egen erfaringsverden) før de stopper opp
11	Lesesel		Jobber seg fram til og finner innholdet, fordi de ønsker å forstå teksten
10	Småbøker nivå 3-4		Bruker og veksler mellom formålstjenlige strategier for en stadig mer funksjonell lesing av enkle tekster (lese ordbilder, liste ut nye ord, bruke bokstaver, lydere.
9	Småbøker nivå 2		Tar effektivt i bruk lydene for å lese lengre og ukjente ord
8			Kan erstatte en lytte-talesituasjon med skriftlig kommunikasjon-lapper
7	Småbøker nivå 1		Bruker ved behov alle bokstavene i lesingen. Selvkorrigerer er vanlig.
6			Leser ord i teksten med hjelp av bokstaver (f.eks første lyd). Selvkorrigerer
5			Finner ut av nye ord med hjelp av de ordene de kjenner fra før
4			Leser kjente ord i teksten ved hjelp av ordbildene
3			Viser at de har oppdaget at det som er skrevet også kan sies
2			Kjenner leseretningen
1			«Leser» (finner) og skriver (tegner) navnet sitt

SOL – systematisk observasjon av lesing

Hva er SOL?

- Et praktisk verktøy som kan indikere hvor elevene er i sin leseutvikling.
- Et kompetansehevingsprogram for lærere.
- Et verktøy er hver elev kan følges i sin leseutvikling gjennom alle 10 årene.
- Et tilbakemeldingsverktøy til elever og foresatte.

Det betyr at:

- SOL gir alle lærere et felles språk når de skal observere og veilede elever i lesing.
- I SOL har vi satt den normale leseutviklingen inn i en pyramidemodell med 10 trinn.
- Bak hvert trinn i SOL-pyramiden ligger 4-9 kjennetegn på den normale leseutviklingen.
- På bakgrunn av observasjon finner læreren elevens hovedstrategi (fonologisk eller ortografisk).
- Leseutviklingen er dynamisk. Det innebærer at elever kan ha kjennetegn fordelt på flere trinn.
- Kjennetegnene i SOL-pyramiden viser også lærere hvilke områder og strategier som er viktige å jobbe med i hel klasse/gruppe.
- Elevens lesing blir registrert digitalt, for eksempel i Vokal som er et nettbasert verktøy for resultatregistrering. Dette vil være nyttig informasjon som følger eleven gjennom flere skoleår.

Kilde: www.sol-lesing.no

Leseprotokoll «Running record»

Hva er «Running record» og hvordan bruke det

«Running record» fanger opp antall ord eleven leser riktig og atferd (hva de sier og gjør mens de leser). Den kan brukes som kartlegging, og for å finne riktig tekst som er tilpasset elevens lesenivå. «Running record» gir svar på om eleven leser med flyt (jevnt og nøyaktig), om de kan overvåke og korrigere feil mens de leser, om de får med seg innholdet i teksten (kan gjenfortelle).

Gjennomføring av «Running records»

- Velg en ukjent tekst som er tilpasset eleven
- Gi en kort introduksjon av teksten
- Ta løpende registrering mens eleven leser (opptak). Ca. 100 – 150 ord
- Be om at eleven gjenforteller innholdet/gir et kort sammendrag
- Vurder elevens leseforståelse
- Vurder elevens leseflyt
- Analyse av «Running records» og regn ut mestringsnivå
- Gjør en vurdering av elevens leseferdigheter

Telles ikke som feil:	Overvåk:	Teller som feil hvis eleven:
Selvkorreksjon Repetisjoner Egennavn – telles bare som en feil Uttale mtp dialekt	Nøyaktighet Lesehastighet Feil Selvkorreksjon Leser lydrett	Erstatter ord Utelater ord Legger til ord Må ha hjelp til å lese ordet Selvkorreksjon: når eleven innser feilen og korrigerer den, skal det ikke skåres som feil Lydrette ord (?)

Kilde: [Nylundmodellen](#)

Forståelse av prosenter

Lett tekst (96-100%)	Godkjent tekst (93-95%)	Utfordrende tekst (90-92%)	Vanskelig tekst (under 90%)
Flytt eleven til et høyere nivå.	Riktig tekst til eleven.	Eleven trenger mer veiledning.	Flytt elevene til et lavere nivå.

Regne ut mestringsnivå

$$\frac{x}{\text{Antall ord}} = \text{mestringsnivå}$$

Eks:
 $306 - 17 = 289$
 $\frac{289}{306} = 94\%$

Husk å observer atferd mens eleven lese!

Artikkel: [What are running record](#)

Aski Raski

Aski Raski er et nettbasert verktøy for intensiv lesetrening. Elever lærer å lese gjennom trening i å høre, finne, skrive og lese enkeltord. I Aski Raski blir enkeltord brutt ned til én og én lyd som settes sammen til stavelser og ord. Slik blir elevene gode til å uttale både lyder og ord hurtig og rett.

Innhold

HØR, FINN, SKRIV, LES

Variasjon skaper motivasjon, og derfor består lesetreningen i Aski Raski av bokstavelig talt tusenvis av ord og øvelser, delt inn i fire områder; høre, finne, skrive og lese. Aski Raski hjelper elevene å gjenkjenne, analysere og gjenkalle lyder, stavelser og ord på varierende måter og med umiddelbar bekreftelse på om oppgaven ble riktig besvart.

Programmet er et supplement i leseopplæringa.

Organisering

I løpet av kun ti minutter kan elevenes tekniske leseferdigheter kartlegges slik at lesetreningen kan tilpasses den enkelte elevens behov. Læreren kan følge med på elevens fremgang i programmet, som også gir veiledning og forslag til hva eleven bør trene mer på. Fin å bruke i spesialundervisning med fokus på det eleven trenger å øve mer på.

I ULIKE UNDERVISNINGSFORMER

I tillegg til å være et verktøy for enkeltundervisning, har mange utbytte av å bruke Aski Raski sammen med grupper av elever. Programmet egner seg også godt i stasjonsundervisning.

Aski Raski kan også brukes i hel klasse, elevene trenger da hver sin datamaskin eller Ipad. Med egen pålogging kan eleven fortsette å jobbe der han avsluttet sist.

Lærer har mulighet til å følge med på hva eleven har gjort, eller gi lekser i Aski Raski, med egen lærertilgang.

Vite mer?

Nettside: [Aski Raski](#)

iMAL

Ved å bruke iMAL kan elevene se, og forme bokstaven, mens de sier/hører lyden, og dermed automatisere forbindelsen mellom språklyd og bokstav. Eleven blir mer fonetisk og språklig bevisst når de kan støtte seg til lyd og bokstav. Det er viktig å så tidlig som mulig automatisert forbindelsen mellom språklyd og bokstav.

iMAL bruker tre nivåer i innkodingsprosessen av bokstaver:

1. Lagring i hukommelsen
2. Gjenhenting fra hukommelsen
3. Vedlikehold av innkodede bokstaver

Innhold

iMAL kan brukes på to ulike arenaer. Enten papirform, med lese- og skriveoppgaver med de bokstavene elevene til enhver tid har lært, eller på nettbrett/datamaskin med egen feidepålogging. På nettbrett/data er det varierte oppgaver for å koble bokstav-lyd, med nok repetisjoner. Dette for å automatisere forbindelsen mellom fonem og grafem.

Organisering

iMAL kan brukes både av enkeltelever, på liten gruppe eller i hel klasse. Det er også fine øvelser til bruk på stasjonsarbeid. Ved pålogging med egen tilgang, kan læreren observere elevens arbeid, og elevene kan fortsette arbeidet hjemme. iMAL kan brukes i intensive økter.

Vite mer?

Nettside: [iMAL](#)

Leseprofil – elevens leseutviklingsskjema

Fonologisk bevissthet	Ordavkodning	Leseflyt	Leseforståelse	Leseinteresse
	Kan lese de fleste vanlige ord raskt, direkte og uten lydering (13)	Rekker å lese tv-tekstingen (8)	Leser engasjert og lenge (17)	Forteller og kommenterer ofte det som står i avisen (12)
	Leser ord som ikke er lydrett stavet (12)	Leser en hel bok med litt mer tekst og færre bilder på egen hånd (7)	Leser kritisk og reflekterende (16)	Tar initiativ til leseaktiviteter i klassen (11)
	Kan avkode nonsensord (11)	Leser en hel bok med enkel tekst og mange bilder på egen hånd (6)	Leser bøker på mer enn 100 sider med nesten utelukkende tekst (15)	Vet om mange boktitler og forfattere (10)
	Leser ord med komplisert konsonantforbindelse (10)	Leser tegneserier for barn (5)	Leser og forstår tekst i aviser (14)	Er en ordentlig boksluker (9)
	Prøver på egen hånd å lese ukjente ord (9)	Korrigerer feillesinger spontant (4)	Overvåker sin egen lesing (13)	Foretrekker ofte lesing framfor andre aktiviteter (8)
Kan bruke hemmelig språk (11)		Leser litt vanskeligere og lengre setninger med flyt, sikkerhet og forståelse (3)	Søker fakta i ulike kilder (12)	Leser gjeme for andre (7)
	Leser ord med enkel konsonantforbindelse (8)	Leser enkle setninger med flyt, sikkerhet og forståelse (2)	Kan tegne et hendelseskart over innholdet i en fortellende tekst (11)	Oppsøker ofte biblioteket på eget initiativ (6)
Mestrer fonembytte (10)	Leser ord med enkel konsonantforbindelse (8)	Leservanlige ord med automatikk (1)	Oppfatter «den røde tråden» i et hendelsesforløp (10)	Liker å få bøker i presang (5)
	Leser tostavellesord med enkle lydsekvenser (7)		Leser og følger instruksjoner og anvisninger (9)	Velger spontant å lese på egen hånd (4)
	Leser enkle nye småord (6)		Leser mellom linjene – trekker slutninger (8)	Låner gjerne med seg hjem bøker fra klasse- eller skolebiblioteket (3)
	Kjenner igjen vanlige småord (5)		Knytter det som leses, til egne erfaringer og tidligere kunnskap (7)	
	Forsøker å lese enkle ord ved å lese begynnelsen av ordet og gjette resten (4)		Samtaler og stiller spørsmål om det som er lest (6)	
Mestrer enkel fonemaddisjon (9)			Leser enkle hele tekster med forståelse (5)	
	Kjenner igjen flere ordbilder på skilt og emballasje (3)		Spør gjerne hva nye ord betyr (4)	
Mestrer enkel fonemsubtraksjon (8)			Leser en lengre setning og forstår innholdet (3)	
Deler opp ord i språklyder – analyse (7)	Leser sitt eget navn og andre kjente navn som ordbilder (2)		Leser en enkel setning og forstår innholdet (2)	
Lyderer sammen tre språklyder – syntese (6)	Kan navnet på mer enn åtte bokstaver (1)		Avkoder enkle ord og forstår hva de betyr (1)	
Danner ord med gitt begynnelseslyd (5)				
Identifiserer samme lyd i ulike ord (4)	Elevenes navn _____			
Identifiserer første lyden i enkle <i>talte</i> ord (3)	☐ ☐ ☐ ☐			
Kan markere antall stavelser i ord (2)	☐ ☐ ☐ ☐			
Kan høre rim og kan selv rime (1)	Bruk forskjellige farger ved hver kartlegging, slik at du ser elevens leseutvikling tydeligere – bruk for eksempel markeringspenn. Marker de tomme rutene over med samme farge, slik at hver enkelt kartlegging kan skilles fra hverandre. Skriv datoen ut fra hver rute.			Blir glad når vi leser sammen (2)
				Vil gjerne høre eventyr og fortellinger (1)

Momenter som kan benyttes i observasjon av høytlesing

Svært langsomt lesetempo:	Svært hurtig lesetempo:	Unøyaktig avkodning:	Atferd i lesesituasjoner:
<ul style="list-style-type: none"> • Legg merke til hvilke ord eleven bruker lengst tid på. • Har eleven utfordringer i begynnelsen av ordene? • Kommer eleven i gang med avkodning, men blir usikker utover i ordene? • Er det noen ord eleven gjenkjenner raskere enn andre? • Hvordan mestrer eleven regulære ord; korte ord, lange ord, ord med konsonantforbindelser, ord med diftonger? • Hvordan mestrer eleven irregulære ord; korte, høyfrekvente ord, ord med stumme lyder, sammensatte grafemer, lang/kort vokal? 	<ul style="list-style-type: none"> • Undersøk om eleven har lært seg teksten utenat. • Klarer eleven å lese nye ukjente ord? • Har eleven fått med seg innholdet i teksten? • Korrigerer eleven feillesinger? Svak leseflyt: • Leser eleven hakkete, enkelte ord leses raskt og andre langsamt eller nølende? • Tar eleven «sats» ved enkelte ord, for å komme gjennom, men stopper opp og må prøve å lese ordet på ny igjen? • Må eleven lese enkelte ord flere ganger? • Leser eleven ord med feil betoning? 	<ul style="list-style-type: none"> • Preges lesingen av gjetting på bokstavnivå? • Gjetter eleven på grunnlag av første bokstav? • Gjetter på grunnlag av bokstaver inni ordet? • Forveksler bokstaver som er formlike? • Forveksler bokstaver som er lydlike? • Er usikker på ord som inneholder bokstaver som kommer langt ut i alfabetet? • Gjetter på grunnlag av enkelte bokstaver i ordet? • Trekker siste bokstav i ord de nettopp har lest med seg inn i lesing av neste ord? • Stokker om på bokstavrekkefølgen i et ord? • Tar siste bokstav i ordet med seg inn i begynnelsen av ordet? • Stokker om på alle bokstavene i ordet? – • Gjetter eleven på deler av ord; forstavelser, endelser, konsonantopphopninger, diftonger, dobbelt konsonant og komplekse grafem? • Hopper elever over ord i teksten? • Legger eleven til ord i teksten? • Erstatter eleven ord i teksten med andre ord som passer inn i konteksten? • Hopper eleven over linjer i teksten? 	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven blir fort sliten, gnir seg i øynene, myser og/eller får vondt i hodet. • Holder teksten svært nær seg under lesingen. • Skriftstørrelse og skrifttype påvirker ordavkodningen. • Eleven gir uttrykk for at bokstavene glir over i hverandre, «beveger på seg» eller endrer utseende. • Eleven vegrer seg for å lese høyt for andre, unngår situasjoner som innebærer lesing. • Glemmer bokstaver eller ord som nettopp er lest. • Avkodingsferdighetene varierer sterkt fra dag til dag, eller med dagsform. Eleven kan bokstaver eller ord en dag, men ikke dagen derpå. • Lesingen blir mer unøyaktig eller «hakkete» utover i teksten. • Mister konsentrasjonen under leseaktiviteter. • Får ikke med seg innholdet i teksten.

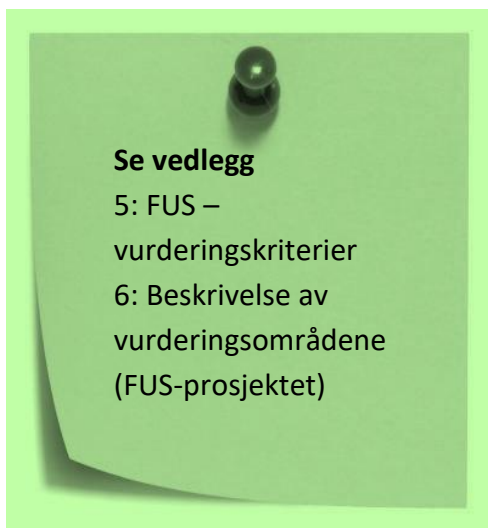
Momentlisten er på ingen måte utfyllende. Vurdering og observasjon må sees i sammenheng med hvor langt elevene er kommet i skoleløpet, hvilken undervisning de har fått og hva som er forventet i forhold til ferdighetsutvikling. I tillegg vil det være faktorer knyttet til erfaringer, miljø og forutsetninger som må tas i betraktning i en vurdering av elevenes ferdighetsutvikling.

Kilde: [Språkløyper](#)

Kartlegging av skriveferdighet

Hvordan kartlegger vi elevenes skriveferdighet

For å finne elevens mestringsnivå i skriving anbefales det å bruke vurderingsområdene til FUS («Funksjonell skriving de første skoleårene») for elever fra 1-3. trinn, og Skriveprøvens *vurderingsområder og mestringsbeskrivelser* som er utarbeidet av Skrivesenteret.

Ulike vurderingsområder og nivåbeskrivelser

Hensikten med å bruke vurderingsverktøyene er å få informasjon om elevens skriveutvikling på ulike områder. Informasjonen kan være nyttig å ha med seg i planleggingen av videre skriveopplæring, slik at man kan tilpasse undervisningen til den enkelte elev.

I «God skriveutvikling» kan vi også bruke skjema for å finne elevens mestringsnivå når det gjelder skriveutvikling. Dette vil gi oss informasjon hvor langt eleven har kommet i sin skriveutvikling, på hvilket mestringsnivå eleven er på, hvilke strategier de bruker, eller trenger å lære seg.

Les mer:

Skrivesenteret: [Vurderingsområder og mestringsbeskrivelser](#) (Skriveprøven, 2017)

Språkløyper: [Ulike vurderingsområder og mestringsbeskrivelser](#)

Elevens skriveutviklingskjema

Rettskriving	Setningsbygning og tekstutforming	Funksjonell skrivning	Tekstskaping	Interesse og motivasjon for skrivning
<p>18 Har en åpen, fleksibel strategi for staving av ord – bruker lydering, regler, analogi og visuell kontroll.</p> <p>17 Kan umiddelbart hente fram ord eller i alle fall deler av ord fra minnet (på vei mot automatisert skrivning).</p> <p>16 Skriver sjelden sammensatte ord feil.</p> <p>15 Kan dele opp ord i stavelser.</p> <p>14 Kan skrive ord som staves lydstridig, for eksempel sj-lyd, kj-lyd og ofte også j-lydens ulike varianter (g, j).</p> <p>13 Mestrer ofte dobbeltkonsonant.</p> <p>12 Mestrer lydbasert skrivning av to- og av og til trestavelsesord.</p> <p>11 Mestrer lydbasert skrivning av enstavelsesord.</p> <p>10 Blander ikke store og små bokstaver.</p> <p>9 Har oppdaget ordmellomrommene.</p> <p>8 Staver ord etter egen oppfatning, ofte ved å utelate vokaler (for eksempel LFT for elefant, STR for Ester).</p> <p>7 Greier ofte å skrive første bokstaven i ord.</p> <p>6 Kan skrive sitt eget navn på tegninger.</p> <p>5 Kan skrive noen bokstaver rett.</p> <p>4 Skrifer tilfeldige sekvenser av bokstaver – pseudotekst.</p> <p>3 Skrifer pseudobokstaver (som likner ordentlige bokstaver).</p> <p>2 Arrangerer rabling i linjer.</p> <p>1 Liksom skriver i form av rabling.</p> <p>De første seks trinnene er normalt tilbakelagt for barnet begynner på skolen.</p>	<p>14 Kan skrive en tekst som står helt på egne bein, og viser evne til å forestille seg mottakerens forutsetninger.</p> <p>13 Kan forestille seg mottakeren og tilpasse utformingen av teksten til mottaker og hensikt.</p> <p>12 Kan skrive en sammenhengende, lengre framstilling med rød tråd, med overskrifter og avslutning.</p> <p>11 Kan skrive på datamaskin og utnytte de vanligste funksjonene i tekstbehandlingsprogrammet.</p> <p>10 Kan berike teksten med nyanserende adjektiv.</p> <p>9 Viser automatisering og flyt i skrivningen og kan skrive lengre tekster, av og til fortellinger på flere sider.</p> <p>8 Kan skape sammenheng mellom setninger (bruke tekstbindere).</p> <p>7 Varierer ordvalget og unngår bevisst stereotyper.</p> <p>6 Varierer setningsbygningen med lange og korte setninger. Viser begynnende evne til å revidere egne skriveprodukter.</p> <p>5 Kan få med leddsetninger eller innskutte presiseringer.</p> <p>4 Har stort sett korrekt setningsbygning, økt lengde på setningene og ganske variert ordvalg.</p> <p>3 Begynner å kunne bruke komma, punktum og stor bokstav, men gjør ganske ofte feil.</p> <p>2 Kan skrive en enkel setning med enkel setningsbygning med subjekt, verbal og objekt. Talespråks vendinger er imidlertid vanlige.</p> <p>1 Kan skrive enkelte ord, men ofte med talespråklige reduksjoner.</p>	<p>21 Kan bearbeide teksten og arbeide bevisst med språket for å tilpasse teksten til en tenkt mottaker, og for å oppnå hensikten med å skrive.</p> <p>20 Kan skrive en faktatekst med egne ord og med samordning av fakta fra ulike kilder.</p> <p>19 Kan skrive en rapport om et prosjektarbeid, et museumsbesøk eller et studiebesøk.</p> <p>18 Kan formulere spørsmål foran et intervju med for eksempel en yrkesutøver eller pensjonist.</p> <p>17 Kan planlegge faktaskrivning og anvende støtteord eller tankekart.</p> <p>16 Kan skrive referat fra et møte.</p> <p>15 Kan skrive anmeldelse etter å ha lest en bok.</p> <p>14 Kan skrive svar på spørsmål til stoffet i en lærebok.</p> <p>13 Kan skrive dagbok.</p> <p>12 Kan skrive en lapp til å sette opp på en oppslagstavle (for eksempel om en katt som har rømt).</p> <p>11 Kan skrive kunninggjøring til klassen om et arrangement.</p> <p>10 Kan skrive et takkebrev.</p> <p>9 Kan skrive et enkelt brev til noen i familien eller en god bekjent.</p> <p>8 Kan skrive postkort til en venn eller noen i familien med noen linjer som forteller om hva barnet er med på.</p> <p>7 Kan skrive korte tekstmeldinger.</p> <p>6 Kan skrive enkle beskjeder på datamaskin.</p> <p>5 Kan skrive beskjeder til familien, for eksempel til å henge på kjøleskapsdøra.</p> <p>4 Kan skrive et enkelt postkort eller julekort, bare med hilsmingsfraser.</p> <p>3 Kan skrive huskelapp for innkjøp eller ønskeliste før jul.</p> <p>2 Kan skrive skilt til sitt eget rom («Velkommen»), «Her bor ...», «Forbudt».</p> <p>1 Kan skrive navnet sitt på tegninger.</p>	<p>11 Kan skrive dikt som framkaller stenninger.</p> <p>10 Kan uttrykke følelser, både egne og andre, i skrift.</p> <p>9 Kan skape spenning eller humor.</p> <p>8 Gir malende og detaljerte beskrivelser av miljøer og personer.</p> <p>7 Kan skrive en overbevisende dialog.</p> <p>6 Kan bygge opp en fortelling med struktur.</p> <p>5 Skrifer mer utbrodte fantasier om oppdiktete personer og hendelser.</p> <p>4 Kan skape en kort, enkel, men mer sammenhengende fortelling på 20–35 ord.</p> <p>3 Kan gjenfortelle en enkel hendelse i skrift, men har store vansker med å talerensers perspektiv. Mindre enn 20 ord.</p> <p>2 Kan supplere en tegning med skriftlige markeringer.</p> <p>1 Kan fortelle en liten historie muntlig som læreren skriver ned, men kan ennå ikke formulere seg selv skriftlig.</p> <p>Elevens navn</p> <p>☐ _____ ☐ _____ ☐ _____</p> <p>☐ _____ ☐ _____ ☐ _____</p> <p>Bruk forskjellige farger ved hver kartlegging, slik at du ser elevens skriveutvikling tydeligere – bruk for eksempel markeringspenn. Marker de tomme rutene over med samme farge, slik at de ulike kartleggingene kan skilles fra hverandre. Skriv datoen ut fra hver rute.</p>	<p>8 Viser stor glede ved å skrive, skriver lenge og ivrig.</p> <p>7 Skrifer ofte og med stor glede.</p> <p>6 Skrifer dagbok.</p> <p>5 Skrifer gjerne e-post.</p> <p>4 Skrifer ganske ofte spontant (gjerner postkort, hilsener, beskjeder).</p> <p>3 Viser av og til en viss interesse for skrivning, og skriver da spontant.</p> <p>2 Skrifer sjelden, men kanskje en og annen gang spontant.</p> <p>1 Vil gjerne diktere små fortellinger eller historier.</p>

Momenter som kan benyttes i observasjon og vurdering av elevers stave- og skriveferdigheter

Utfordringer med staving:	Tekstnivå:	Utforming:	Atferd i skrive-situasjoner:
<ul style="list-style-type: none"> • Forveksler eleven lydlike eller formlike bokstaver? • Speilvender eleven bokstaver? • Reverserer eleven bokstavrekkefølger eller hele ord? • Utelater eleven bokstaver eller deler av ord (ofte endelser)? • Legger eleven til bokstaver i ord? • Elevens staveforsøk gjenspeiler ikke uttalen av ordene. • Bruker eleven bokstavnavn som grunnlag for staving av ord? • Er det forskjell på elevens staveferdighet på diktater og i andre skrivesituasjoner? • Er det stor forskjell mellom elevens avkodingsferdighet og staveferdighet? • Eleven har store utfordringer med rettskriving på engelsk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstene er ofte svært korte. • Eleven svarer på oppgaver med enkelt ord, ikke sammenhengende setninger. • Tekstene er preget av oppramsing eller enkeltstående setninger. • Tekstene er preget av ufullstendige setninger. • Tekstene bærer preg av «tenkeskriving». • Elevene glemmer eller har inkonsekvent bruk av tegnsetting i tekster. • Tekstene viser liten grad av mottakerbevissthet. • Eleven bruker lang tid på ferdigstilling av skriftlig arbeid, blir sjelden ferdig innenfor tidsrammen. Eleven bruker lang tid, eller svært liten tid på planlegging av teksten. • Tekstene preges av rettskrivingsfeil. • Eleven er lite motivert for revisjon av teksten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Har eleven tydelig håndskrift? • Blander eleven minuskler og versaler (store og små bokstaver)? • Er det mellomrom mellom ordene i teksten? • Eleven har utfordringer med å skrive på linjen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Eleven blir fort sliten i hånden, stiv i nakken eller får vondt i hodet. • Eleven unngår skrivesituasjoner. • Eleven bruker lang tid på skriftlig arbeid. • Eleven har et uhensiktsmessig blyantgrep. • Eleven veksler mellom å ha blyanten i høyre og venstre hånd. • Eleven er usikker på skriveretning. • Eleven har utfordringer med å orientere seg på en side.

Momentlisten er på ingen måte utfyllende. Vurdering og observasjon må sees i sammenheng med hvor langt elevene er kommet i skoleløpet, hvilken undervisning de har fått og hva som er forventet i forhold til ferdighetsutvikling. I tillegg vil det være faktorer knyttet til erfaringer, miljø og forutsetninger som må tas i betraktning i en vurdering av elevenes ferdighetsutvikling.

Kilde: [Språkløyper](#)

Vite mer?

Artikkel: [Veiledet skriving med de yngste](#)

Språkløyper: [Skriving i begynneropplæringa](#)

Artikkel: [Skriving fra første dag, hvis skolen er forberedt](#)

Bok: Håland (2016) Skrivedidaktikk. Korleis støtta elevane si skriving i fag

Å skrive i alle fag – Hva betyr det i praksis

Det er viktig at det jobbes med lesing og skriving i alle fag fra første stund, og at læreren vet hva som kjennetegner lesing og skriving i ulike fag. Alle lærere har ansvar for lese- og skriveopplæringen.

Lesing er en grunnleggende ferdighet i alle fag. Å være en funksjonell leser henger sammen med de andre grunnleggende ferdighetene; skriftlig, muntlig og digital ferdighet. Som lærer er vi ansvarlig for lesing i alle fag. *Alle lærere er leselærere.*

Vi må jobbe med språk- og begrepsforståelse i alle fag og på alle trinn.

Denne håndboken skal inspirere og hjelpe deg som lærer når du planlegger, gjennomfører og evaluerer arbeidet med lesing. Det være seg i for eksempel norsk, matte, engelsk, samfunnsfag, naturfag og KRLE. Det gjelder også de praktisk estetiske fagene. Den skal fungere som et verktøy for deg og understreke hvor viktig leseferdighet og leseforståelse er i alle fag. Den skal også gi oss en felles forståelse av hva som bør gjøres når elevenes leseutvikling går sakte eller har stoppet opp (Språkplan.no).

Vite mer?

Språkløyper: [Skriving på fagets premisser](#)

På sporet – tidlige intensive tiltak

Hva er «På sporet» og hvordan brukes det

Norske skoler har plikt til å tilby egnet intensiv opplæring i lesing til elever på 1.-4. trinn som står i fare for å bli hengende etter (Opplæringslova § 1-4).

«På sporet» er et eksempel på hvordan intensiv opplæring kan gjennomføres overfor elever som strever med å komme i gang med lesinga på 1. trinn. Det forebyggende opplegg med fire økter som inngår i en større helhet. Elever som står i fare for å utvikle lese- og skrivevansker skal fanges opp og få hjelp så tidlig som mulig. Opplegget er i utgangspunkt for 1. klasse, men kan vi bruke elementer av dette i begynneropplæringa.

På sporet manual

100 undervisningstimer går over 25 uker, 4 ganger per uke. Hver undervisningstime består av fire korte økter à 10 eller 15 minutt, kalt ABC, LES, SKRIV og FORSTÅ. Instruksjonene til hver undervisningstime er beskrevet over to sider, slik at der er ett oppslag for hver dag.

Kilde: *På sporet manual*, Lesesenteret

Vite mer?

Språkløyper: [På sporet – tidlige intensive tiltak](#)

Artikkel: På sporet – tidlig innsats virker

Språkløyper

Hvorfor bruke Språkløyper

Språkløyper er en nasjonal strategi for å styrke språk-, lese- og skriveferdigheter hos alle barn og elever ved hjelp av barnehage – og skolebasert kompetanseutvikling blant barnehageansatte og lærere. Språkløyper er gratis og har ferdige nettbaserte kompetanseutviklingspakker til bruk i utviklingsarbeid i barnehager og skoler. De legger til rette for erfaringsdeling, kunnskapsbasert arbeid og utvikling av kollektiv kompetanse.

Det anbefales at skolene i Hustadvika bruker Språkløyper i arbeidet med å utvikle kompetanse innenfor språk, lesing og skriving.

Innhold

Språkløyper inneholder kompetanseutviklingspakker for barnehage, barnetrinn, ungdomstrinn og videregående skole. Strategien gjelder alle barn, og har fem grupper som får ekstra oppmerksomhet: *Minoritetsspråklige, gutter, barn med språkvansker, elever med lese- og skrivevansker og elever med stort læringspotensial.*

Organisering

Kompetansepakkene skal brukes til felles, profesjonell kompetanseutvikling på den enkelte arbeidsplass, og ledes av ledere og ressurspersoner. Hver økt inneholder fagstoff i form av filmer eller tekster og varierte oppgaver. Til hver ressurs finnes det en detaljert instruksjon om hvordan arbeidet kan gjennomføres – «Bruk av pakken».

Vite mer?

Språkløyper: [Om språkløyper](#)

ET LØFT FOR SPRÅK,
LESING OG SKRIVING

Se filmen

BARNEHAGE   BARNETRINN   UNGDOMSTRINN   VIDEREGAENDE

Anbefalte apper og nettsider

<p>På sporet ABC</p> <p>Er utviklet for å fremme bokstavkunnskap, fonemisk bevissthet, lese- og skriveferdighet. Appen passer for elever som er i ferd med å lære å lese.</p> 	<p>GraphoGame</p> <p>Spillet har som mål å lære barna å koble bokstav og bokstavlyd. Det er tilpasset barnets nivå, og kan være et supplement i begynneropplæringa.</p> 	<p>AskiRaski</p>
<p>iMal</p> 	<p>Skolen min</p> 	<p>Salto</p>
<p>Salaby</p> 		

Referanser

Bøker

Braut, T. & Berge, A.M. (u.å) *STL+ førsteklasses start*. InfoVest forlag
Elvedahl, M.L. (2020) *Skabeloner og andre rare skapninger STL+*. InfoVest forlag
Frost, J & Lønnegaard, A. (2006) *Språkleker*. N.W. Damm & Søn
Hagtvet, B.E. (2004) *Språkstimulering. Tale og skrift i førskolealderen*. Cappelen Damm Akademisk
Klæboe G, Sjøhelle D K (2013) *Veiledet lesing og skriving i begynneropplæringen*, Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
Lundberg & Herrlin (2008). *God leseutvikling, kartlegging og øvelser*. Oslo: Cappelen Damm
Lundberg (2016). *God skriveutvikling*. Oslo: Cappelen Damm
Myran, I.H. m. fl (2021). *Skriving i begynneropplæringen – en praktisk innføring*. Oslo: Gan Aschehoug
Fuglestad, U. m. fl (2017). *Leseplanlegging*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
Sæverud, O. m. fl (2015) *En veileder om begrepslæring -en strukturert undervisningsmodell for barn og unge med språkvansker*. Statped
Utdanningsetaten (2012) *LUS-håndboken*.

Nettsider

Språkløyper: [Språkløyper \(uis.no\)](http://spraklopper.uis.no)

Lesesenteret, Universitetet i Stavanger: [Lesesenteret | Universitetet i Stavanger \(uis.no\)](http://lesesenteret.uis.no)

Skrivesenteret i Trondheim: [Skrivesenteret](http://skrivesenteret.no)

Nynorsksenteret: [Nynorsksenteret](http://nynorsksenteret.no)

Utdanningsdirektoratet: [Forside \(udir.no\)](http://udir.no)

Læringsløp Drammen: [Språkplan.no – Læringsløp Drammen – Å lykkes i hele læringsløpet!](http://sprakplan.no)
(sprakplan.no)

Nylundmodellen: [Nylund Skole - Nylundmodellen \(minskole.no\)](http://minskole.no)

Vedlegg

Vedlegg 1: Leseplakaten

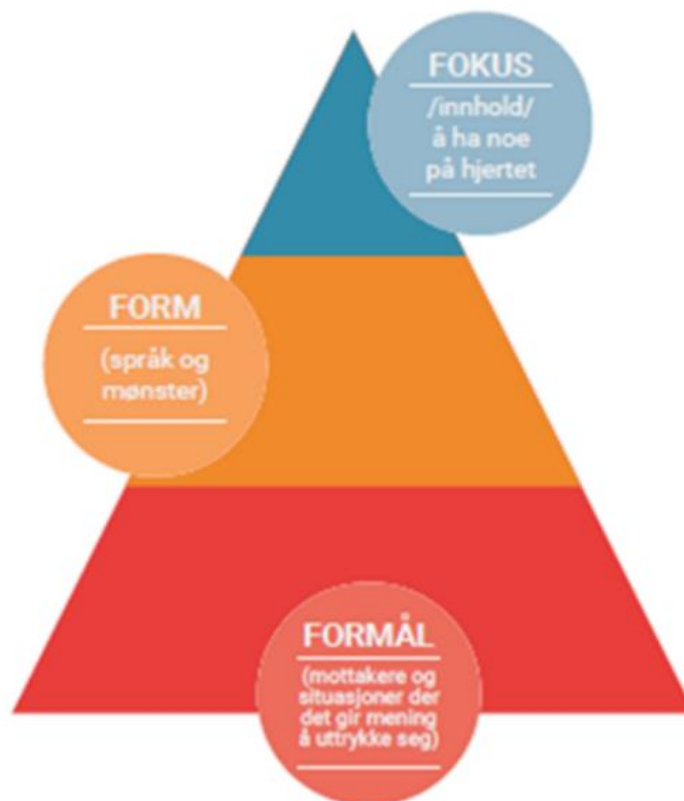

Vedlegg 2: Skrivehjulet

Meningsfylte skrivesituasjoner

Jon Smidts skrivetrekant

www.skrivemiljøet.no

HVA – INNHOLD

Innholdet er det teksten din handler om. Når du skriver, kan innholdet være et svar på en skrivebestilling/oppgave, eller du ønsker selv å formidle noe.

HVORDAN – FORM

En tekst kan inneholde én eller flere skrivehandlinger, og disse kan overlape hverandre. Vi kan uttrykke dem ved hjelp av verb.

Språket hører også med til formen du gir en tekst, og sjangrene kan være nyttige mønstre du kan bruke i din egen skriving.

HVORFOR – FORMÅL

Du bør være kjent med formålet med å skrive – hvorfor du skal skrive en tekst, hva den skal brukes til, hvem som skal lese den, og hvordan den vil bli vurdert.

Vedlegg 4: Semesterplan over skriveøker i 1. og 2. trinn

Semesterplan over skriveaktiviteter på første og andre skoleår

Teksttyper: beskrivende, fortellende, argumenterende og reflekterende

Uke	34-35	36-37	38-39	40-43	44-45	46-48	49-51
Høst 1. trinn	Bil kjent med Bokstavhjelpen og utforske og bruke bokstavene med støtte i den	Avislek	Samskriving av felles tekst	Beskrive en superhelt	Beskrive hverdagsrutiner	Brev til barnehagen	Julelister og julekort
Gjennomgående: Bokstavlæring, bokstavforming, samskriving av felles tekst og ulike skriveoppgaver tilpasset de temaene man jobber med							

Uke	2-3	4	5-6	7-9	10-11	12-13	14-16	17-19	20-23
Vår 1. trinn	Bildebøker som støtte og inspirasjon til skrivning	Hundredagers-tekst	Forske på vann og kulde	Beskrive en leke	Skrive videre på andres fortelling (1)	Eterlysnings-plakat	Planlegge en fortelling (2)	Hekse-gryteoppskrift	Brev til en skolestarter
Gjennomgående: Repetere bokstaver, bokstavforming og ulike skriveoppgaver tilpasset de temaene man jobber med									

Uke	34	35-36	37	38	39-41	42-44	45-46	47-49	50-51
Høst 2. trinn	Sommer-minner	Forske på klær som tørker	Gjenkjenne fortellings-elementer (3) Skrive hva jeg kan om fortellinger	Gjenkjenne fortellingens oppbygging (4)	Planlegge og skrive en fortelling (5)	Skummel fortelling (6)	Instruksjon til en barnevakt	Fagtekst om reinsdyr	Søknad til Julemessen (1)
Gjennomgående: Repetere bokstaver, bokstavforming, samskriving av felles tekst og skrive ulike typer tekster tilpasset de temaene man jobber med									
Uke	2-4	5-6	7-9	10-11	12-13	14-16	17-18	19-21	22-23
Vår 2. trinn	Argumentere for noe du mener eller ønsker (2)	Skrive for å overbevise (3)	Skrive for å reflektere over utvikling og mestring	Forestille seg selv som voksen	Beskrive et sted ved bruk av sansene	Fagtekst om dyr	Bytte ut fortellings-elementer (7) for å skape en ny fortelling	Anvende fortellings-kompetanse i egen skrivning (8)	Skrive for å reflektere over egen skriveutvikling
Gjennomgående: Samskriving av felles tekst og skrive ulike typer tekster tilpasset de temaene man jobber med									

Vedlegg 5: FUS – Vurderingskriterier

Les mer: www.skrivesenteret.no/uploads/files/FUS_vurderingskriterier_nettsversjon1.pdf

Vurderingskriterier	1	2	3	4	5
A. Metaforer/erter	For å forstå teksten kreves samlete med skrivern.	Teksten inneholder ord/uttrykk/figurer som gir mening i samspill med hverandre.	Teksten inneholder enkeltbetydning som inneholder en henvisning til en motbiter.	Teksten henvider seg til motbiteren i skriveoppgaven på en nokså relevant måte og kan ta hensyn til leserens behov for kjennskap til delekter/erter, omsetningsgjelder og henvisningsforhold.	Teksten henvider seg til motbiteren i skriveoppgaven på en gjennomgående relevant måte og tar hensyn til leserens behov for kjennskap til delekter/erter, omsetningsgjelder og henvisningsforhold. Teksten kan inneholde spor av elevens stemme med rettsberende og evaluierende uttrykk.
B. Organisering av innhold	Teksten består av enkeltstående bokstaver/ord/uttrykk/figurer.	Teksten kan ha argringning til en struktur, f.eks. fasetstruktur med en markert tematisk overflate, eller brettstruktur.	Teksten har en global struktur med innholdsmonnente, som er satt opp i en logisk rekkefølge. I enkelte steder kan rettsbering eller avslutning være lite ekspisitt.	Teksten har en global struktur med enkelte utdregte innholdsmonnente, som er satt opp i en logisk rekkefølge. I enkelte steder kan rettsbering eller avslutning være lite ekspisitt.	Teksten har en tilstendig global struktur med flere utdregte innholdsmonnente, som er satt opp i en logisk eller på annen måte formidlingstetkkelig.
C. Innholdets omfang	Den del av verbatteksten som er et relevant svar på oppgaven tilsvare en setning eller mindre.	Den del av verbatteksten som er et relevant svar på oppgaven tilsvare cirka 2-3 setninger.	Den del av verbatteksten som er et relevant svar på oppgaven tilsvare cirka en halv A4-side (25-40 ord).	Den del av verbatteksten som er et relevant svar på oppgaven tilsvare cirka en A4-side (50-74 ord).	Den del av verbatteksten som er et relevant svar på oppgaven tilsvare cirka en og en halv A4-side eller mer (75+ ord).
D. Ordforråd	Teksten består av enkeltstående bokstaver/ord/uttrykk/figurer.	Teksten inneholder et tilfoll (allm) ord.	Teksten inneholder flere ulike ord (gjeme betegnelsevarde).	Teksten viser et repertoir av ord (gjeme konnatevarde).	Teksten viser et repertoir av ord og uttrykk (gjeme betegnelsevarde). I enkelte tilfelle kan den oppt vise bruk av spoesialiserte og abstrakte ord, og/eller kreative uttrykk/erter.
E. Setningsoppbygging	Teksten (verbattekst og/eller tegning) består av enkeltstående bokstaver/ord/uttrykk/figurer.	Det kan forekomme fulstendige setninger.	Setningene viser liten grad av variasjon i setningsstruktur (i tekst der variasjon er relevant).	Delar av teksten viser hennikmessig variasjon i setningsstruktur.	Teksten har stort sett hennikmessig syntaktisk variasjon, og den har enkelte uttrykkse fraser og/eller ledsetninger.
F. Tegning	Teksten inneholder ikke skildring.	Enkelt skildring kan forekomme og/eller utforskende bruk av tegn.	Forekomster av funksjonell bruk av skildring (sarting punkturn).	Forekomster av funksjonell bruk av skildring (sarting punkturn).	Stort sett rillig bruk av ulike tegn. Bruk av komma kan forekomme, særlig ved oppringning og tounn emenn.
G. Skrivemåte og staving	Det kan forekomme enkeltbetydning i teksten og/eller det kan forekomme skrivemåte, representert med buer og streker som innver stift.	Teksten inneholder bokstavkombinasjoner (er) og enkeltord.	Ordene staves tydet og noen høyfektvete og elevnære ord er rett skrivet.	Det forekommer eksempel på ikke-hydratte ord som er rillig skrivet (f.eks. "hvordan"). Det kan forekomme eksempel på overgensertisering (f.eks. som "h" først i ord som staver på "v", "hvart").	Det finnes en rekke eksempel på at også ikke-hydratte ord er skrivet rillig.
H. Bokstavkunnskap	Eventuelle bokstaver kan være varsakelge å tyke.	Teksten inneholder bokstaver som ikke er utformet på en konvensjonell måte.	Bokstavene er stort sett utformet på en konvensjonell måte.	Bokstavene er utformet på en konvensjonell måte.	Bokstavene er utformet på en konvensjonell og hennervillig måte.
I. Bøying og syntaks	Eventuelle bokstaver kan være varsakelge å tyke.	Teksten inneholder bokstaver som ikke er utformet på en konvensjonell måte.	Bokstavene er stort sett utformet på en konvensjonell måte.	Bokstavene er utformet på en konvensjonell måte.	Bokstavene er utformet på en konvensjonell og hennervillig måte.
Vurderingskriterier	Mangler informasjon	Ikke konvensjonell	Konvensjonell	Konvensjonell	Konvensjonell
L. Bøying og syntaks	Teksten (verbattekst og/eller tegning) består av iserte bokstaver/ord/uttrykk/figurer.	Teksten inneholder flere eksempler på ikke-konvensjonell bøying og/eller setninger som konvensjonell syntaks.	Teksten inneholder stort sett ord som bøyes på konvensjonell måte og setninger med konvensjonell syntaks.	Teksten inneholder stort sett ord som bøyes på konvensjonell måte og setninger med konvensjonell syntaks.	Teksten inneholder stort sett ord som bøyes på konvensjonell måte og setninger med konvensjonell syntaks.

Beskrivelse av vurderingsområdene

A. Mottakerorientering

Handler om hvordan teksten henvender seg til en mottaker og i hvor stor grad teksten tar hensyn til denne leserens behov for informasjon.

B. Organisering av innhold

Handler om hvordan teksten er strukturert på globalt og lokalt nivå.

C. Innholdets omfang

Handler om hvor lang teksten er. Dette omfatter kun verbalkøst som er et relevant svar på oppgaven.

D. Ordforråd

Handler om ord- og uttrykksvariasjon i teksten. Det tar også for seg om ordene er temarelevante for teksten.

E. Setningsoppbygging

Handler om i hvilken grad teksten har hensiktsmessig variasjon i syntaks.

F. Tegnsetting

Handler om i hvilken grad teksten har funksjonell og/føler konvensjonell bruk av tegn.

G. Skrivemåter og staving

Handler om i hvilken grad ordene i teksten er riktig skrevet. Utviklingen går fra den tidlige skrivingen til at en stadig større del av teksten er ortografisk riktig skrevet.

H. Bokstavsfunksjon

Handler om i hvilken grad teksten følger konvensjoner for forming av bokstaver og bruk av store og små bokstaver (versaler og minuskler).

Begrepsliste til vurderingsverktøy

Absorpsjon er et faglig begrep som viser til absorpsjon som vil si å ta opp eller ta på. Eksempler kan være absorpsjon, absorpsjon, absorpsjon, etc.

Additive tekstbeholdere Forholdet som knytter felts til felts i en tekst. Eksempler er: Konjunktive og sent

Anerkjente uttrykk: et og med, på samme måte som, for eksempel

Bokstavsfunksjon Et bokstavsfunksjon viser konvensjoner for hvordan bokstavene skal plasseres i forhold til hverandre. Dette inkluderer med tre måter, som i didaktisk sammenheng gjøres kalles for «left», «middle» og «right». Versaler (de store bokstavene) står alltid i midten i en setning, mens minuskler (de små bokstavene) opp til bruk i begynnelsen (f.eks. a, b, c, v).

Global struktur Med dette menes at teksten som helhet har en struktur. Tekster kan være strukturert etter tid (for eksempel kronologi), eller de kan være bygget opp på andre måter. Alternative strukturingsprinsipper kan for eksempel være at teksten er bygget opp etter kategorier, kontrast eller argumentasjon.

Klassifisering Det handler om at innholdskategoriene i en tekst er grupert etter klasser/kategoriene. Om man skal presentere et dyr, kan innholdskategoriene for eksempel være gruppet etter dyrets utseende, hva dyret spiser og hvor det lever.

Konklusjon Konklusjon er å slutte seg til på konklusjonen som understrøker mening i setningene våre. Eksempler kan være:

- handling (Større maskiner står seg mer enn mindre maskiner)
- generaliserte med en uttrykkelig oppsett
- generelle (Det har jeg gjort mange, mange ganger)
- humor
- ironi
- sammenheng (Kor er sjelden som er rose. Hundene ligner på en rose)
- metafor (Elgen er skogens konge)
- rim
- ordforråd
- ordforråd

Konklusjon Blir et noe er ordet etter tidvislelige, for eksempel om bærer seg etter utgjørteffektivitet eller hendelser gjengitt den rekkefølgen de skjedde.

Omsetningsforhold En skriver kan orientere seg gjennom å fremstille det som skjer på en eksplisitt måte, for eksempel hvor og når noe finner sted i en tekst som ikke gir rede for omsetningsforhold kan det for eksempel være vanskelig å vite hva det er, og så videre viser til.

Organiseringen Når retningstingene presis ut i sammenheng der de skal skal brukes. Dette kan kalles uttrykkelig, og er en naturlig del av barns skriveutvikling. Et eksempel kan være når en skriver har lært at å hylde ofte skrives med o på norsk (og, kv, osv). Skriveren kan da overgeneralisere og skrive for eksempel dorf (dålig).

Temporale tekstbeholdere Forholdet som organiserer teksten etter tid. Eksempler er:

Subtansjoner: da, når, mens, imens, etter, Adverb: så, deretter, etterpå, endelig, da, når, senere, tidligere, samtidig.

Adverbiale uttrykk: etter en stund, på den tid, ut de små timene

Tabellbeholdere Se Additive tekstbeholdere og Temporale tekstbeholdere.

Syntaktisk variasjon Syntaks handler om hvordan vi setter sammen ord til fraser og setninger, og om hvordan setningsstrukturen er plassert i setningen.

Norsk er et SVO-språk, som betyr at den vanligste rekkefølgen på setningsledd er subjekt-verb-objekt (SVO). Kor har det er en gruppe av ord som er innledende til setningen, og som gir informasjon om hva som skal hende. Vi kan se setningsleddene i hver kor. Kor starter med spørre eller

Med grammer har kor klart en kort spørningsform, spørreleddet med enkle, da er den første delen som viser hvordan setningen er konstruert. En tar som hovedleddet består av setningsledd som starter med subjekt, kun for eksempel like så å ha mye syntaktisk variasjon.

Utbrytning Et utbrudd er en setning som er en gruppe ord, slik at den nye gruppen har samme uttrykk i setningen som det enkelte ordet. Frasen får sitt navn etter ordet som utbruddet (Utbruddet). Eksempler kan være utbruddet som ikke, men tross kan bygges ut med ikke addord som store bakked med svær man. Adverbiale uttrykk har adjektiver som kjempe, utrolig fin på kjole.

Håndbok i begynneropplæring for
Språk, lesing og skriving

Hustadvika kommune

